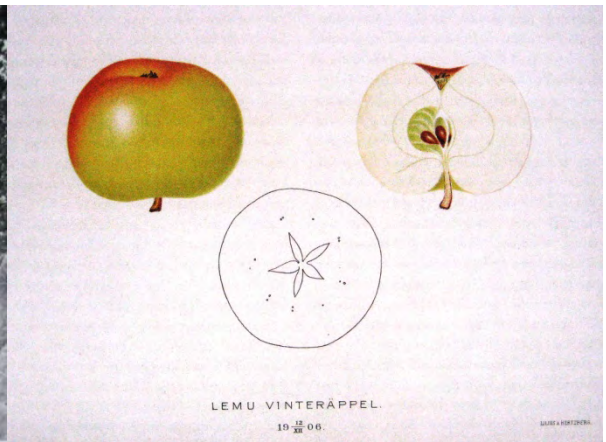

KAARINAN KAUPUNKI

Ala-Lemun kartanon alueen kulttuuriympäristöselvitys

26.4.2021

Kulttuuriympäristöselvitys ja kooste luontoselvitysten tuloksista, alueen ominaispiirteiden ja kaavoituksen reuna-
naehtojen selvittämisraportti alueelle laadittavaa asemakaavaa varten.

SISÄLLYSLUETTELO

1	ALKUSANAT	2
1.1	Johdanto	2
1.2	Valtakunnalliset inventoinnit	3
1.3	Rakennusinventoinnit	3
1.4	Puutarhainventoinnit	3
1.5	Arkeologia	3
1.6	Suojelutilanne (rakennettu ympäristö)	4
2	MAISEMA, LUONNONYMPÄRISTÖ	5
2.1	Maaperä, topografia	5
2.2	Vesiolosuhteet, valuma-alueet.....	5
2.3	Arvokkaat luontokohteet v. 2014 luontoselvityksen perusteella.....	7
2.4	Arvokkaat luontokohteet v. 2016 luontoselvityksen perusteella.....	10
2.5	Linnunhernetikkukoi	11
2.6	Arvokkaat luontokohteet v. 2006 luontoselvityksen perusteella.....	12
2.7	Puusto	13
2.8	Maisematyyppi.....	14
3	RAKENNETUN YMPÄRISTÖN AIKAKERROSTUMAT	16
3.1	Ala-Lemun kartanon varhaisvaiheita	16
3.2	Ala-Lemun kartanon uusi paikka ja puutarhan varhaisvaiheita	17
3.2.1	Yleisesti puutarhaviiljelyn varhaisvaiheista Suomessa	18
3.2.2	Ala-Lemun puutarhan varhaisvaiheet.....	19
3.2.2	Mennander Ruotsin arkkipiispaksi.....	20
3.3	Ala-Lemun kartano 1800-luvun alussa, Lemun taistelu (täydennetään).....	20
3.4	Ala-Lemun kartano 1800-luvun puolivälissä	22
3.5	Ala-Lemun kartano 1800-luvun lopulla	24
3.6	Ala-Lemun kartano 1900-luvun alkupuolella	25
3.7	Ala-Lemun kartano 1950-luvulla	28
3.8	Ala-Lemun kartano 1980-luvulla	29
3.9	Ala-Lemun kartano, nykytilanne	30
4.	RAKENNUSKOhteet	31
4.1	Päärakennus.....	31
4.2	Muonamiehen talo.....	33
4.3	Luhtiaitta	34
4.4	Puutarhurinasunto ja 2 talousrakennusta.....	35
4.5	Työväen asunto	36
4.7	Kotitarvemylly	38
4.8	Rantasauna, uimakoppi.....	38
6.	LÄHDELUETTELO	39
7.	LIITTEET	39

1 ALKUSANAT

1.1 Johdanto

Asemakaavan muutosta varten tehty kulttuuriympäristöselvitys, joka sisältää kartanon kehitysvaiheiden tarkastelun ja rakennusinventoinnin päivityksen. Raportti sisältää myös koosteen luonnonympäristöä ja maisemaa koskevista selvityksistä. Selvitysten tulokset on koottu yhteenvedoksi ns. arvokartaksi. Työn tilaajana on ollut Kaarinan kaupunki, yhteyshenkilöinä ovat olleet kaupunkikehitysjohtaja Päivi Liuska –Kankaanpää ja yleiskaava-arkkitehti Kaisa Äijö.

Selvityksen laatijana on toiminut arkkitehti YKS-412 Anna-Liisa Nisu. Rakennuskannan ja maiseman kehitysvaiheiden aikakerrostumia on tutkittu historian kirjallisuuden, vanhojen karttojen ja aikaisempien inventointien pohjalta. Selvitysalue on kohdistunut kartanoympäristöön ja vanhaan Ala-Lemun tilaan.

1.2 Valtakunnalliset inventoinnit

- ei valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita eikä valtakunnallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä.

1.3 Rakennusinventoinnit

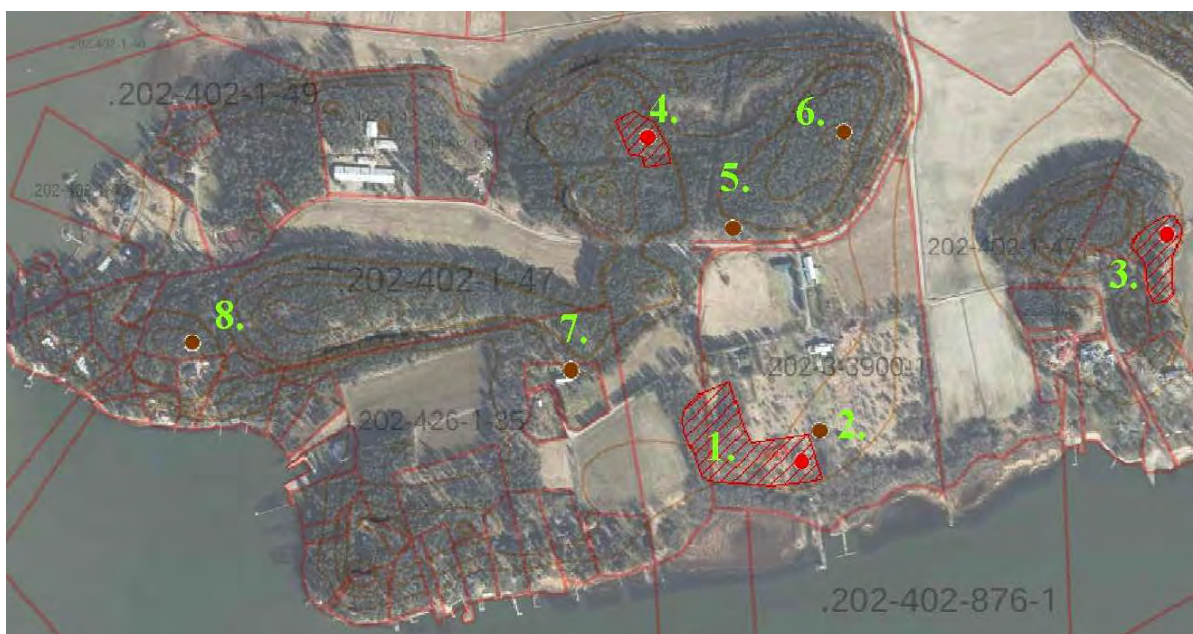
- Irja Sahlberg 1946 (Museovirasto, Turun maakuntamuseo).
- Raija Haataja 1982 Turun maakuntamuseo
- Mikkonen Maija 1985 Turun maakuntamuseo
- 1985 tehdyn inventoinnin täydennys, 2004, Maa ja Vesi Oy (huom. Ala-lemu ei kuulu Lemon kylään).

1.4 Puutarhainventoinnit

- Puutarhaa ei ole inventoitu. Tarkimmat kuvaukset Ala-lemun puutarhasta ovat teoksissa Liisa Tuomi: Ala-Lemun Kartanon puutarha – historiaa ja nykypäivää, 1991, ja Eeva Ruoff; Vanhoja suomalaisia puutarhoja, 2001, 2017.

1.5 Arkeologia

Kiinteät muinaisjäännökset:

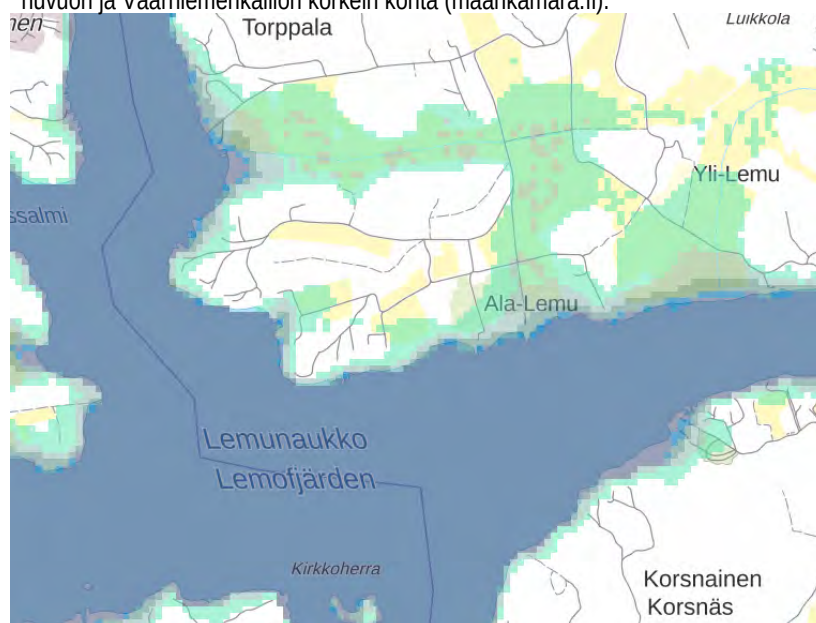
Muinaisjäännöskohteiden sijainti ilmakuvassa (karttaote: maanmittauslaitos).

1. Suomen sodan aikainen maavallitus ja Ramsayn tammi. Ala-Lemun tykkipatteri tunnetaan taistelu-paikkana 19.6.1808. Majuri Anders Wilhelm Ramsayn kaatuma paikalle istutettu tammi (tai kaatumi-nen erään tammen luona). Mj-tunnus: 1000002063.
2. Puutarhan kivimuuri (ajoittamaton). Mj-tunnus 1000030588.
3. Savinnonmäki 1. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös. Todennäköisesti uunirakenne, paikalla erottuu noin 8 x 8 m kokoinen nelikulmainen rakenne, seinälinjojen suunnat itä-länsi ja pohjois-etelä. Jäännös ajoittunee 1700-1800-luvun lopulle. MJ: 1000030581.
4. Esihistoriallisen ajan kiinteä muinaisjäännös, hautaröykkiö. (Ala-Lemu 1), MJ:1000015308.
5. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös, kalliopohjalla sijaitseva muodoltaan soikea, kekomainen kiveys, koko on 2,5 x 3m, korkeus enimmillään 50 cm. (Ala-Lemu 3), (MJ: 1000015313).
6. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös, kivipöytä 90 x 150 x 25 cm. (Ala-Lemu 2), MJ: 1000015312.
7. Lund. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös, kolmen kiven varaan kiilattu kivipöytä, vinoneliön-muotoinen, tasapintainen laakea kivi., koko 1,1 x 1,8 m, paksuus 20 cm. MJ: 1000015311.
8. Honkaniemi, ajoittamaton, kivirakenne, 2 pientä kiviröykkiötä. MJ: 1000015315.

Muinaisrannat:

Baltic Sea- vaihe tumman sinisellä. Litorina –vaiheessa veden alla ollut alue vaaleammalla sinisellä, Ala-Lemua lähinnä veden yläpuolella olleet alueet olivat Sauhuvuori ja Vaarniemenkallion korkein kohta (maankamara.fi).

Muinaisrannat alueella (Lounaispaikka). Merivesi on erottanut Sovinnonmäen alueen Lemunniemen alueesta. Kartanon pihapiirin paikka on ollut veden yläpuolella.

1.6 Suojelutilanne (rakennettu ympäristö)

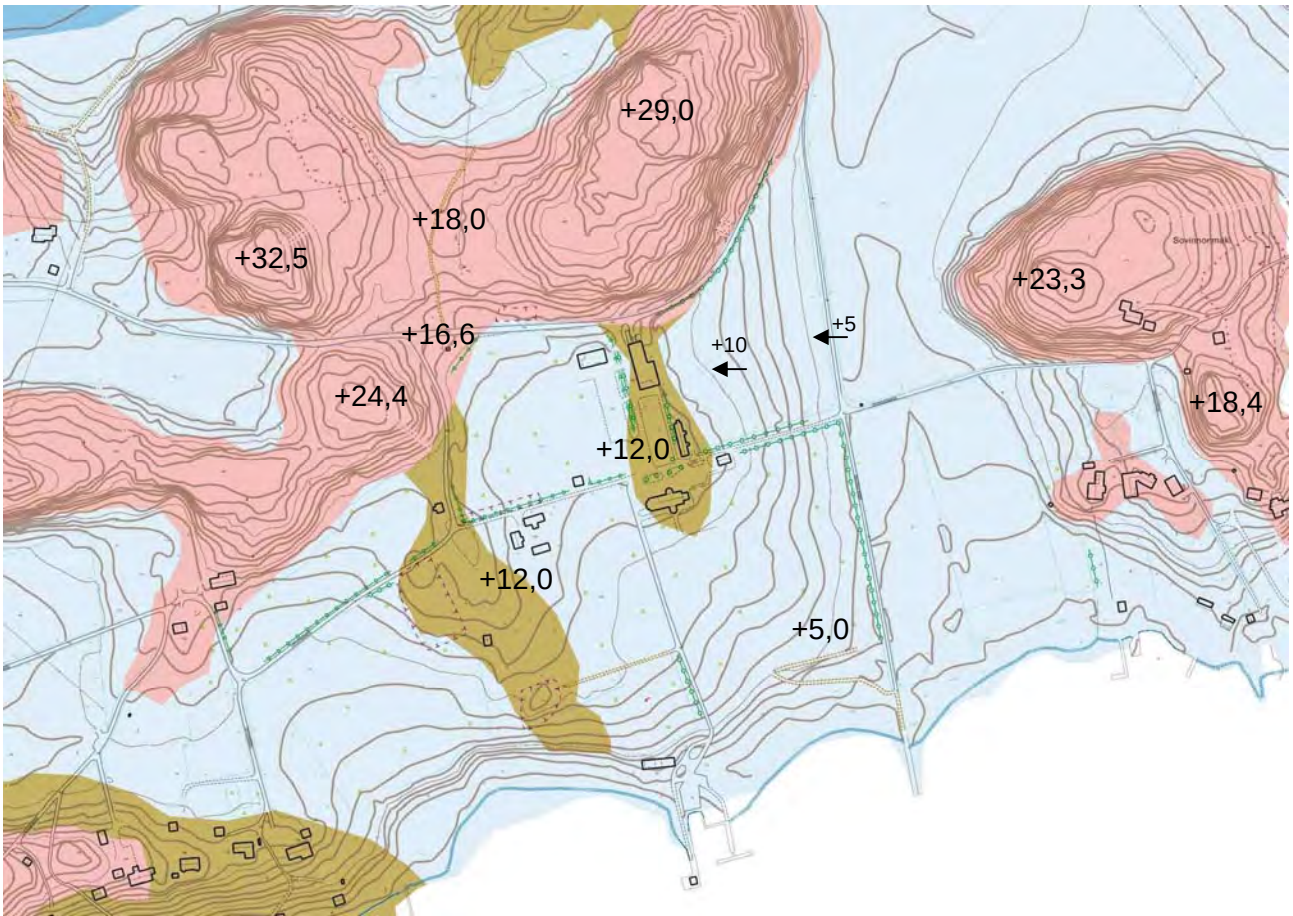
Asemakaavalla suojeltuja rakennuksia ovat kartanoalueen kaikki muut vanhat rakennukset yhteensä 6 kpl, mutta ei päärakennuksen itäpuolella oleva, mansardikattoinen työvään asuntorakennus.

sr: Rakennusta ei saa purkaa. Korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen historiallisesti arvokas luonne säilyy.

/s: Alue, jolla ympäristö säilytetään. Olemassa olevat rakennukset, puusto sekä merimaisema ovat lähtökohdana laadittaessa alueelle suunnitelmia rakentamista ja alueen hoitamista varten.

2 MAISEMA, LUONNONYMPÄRISTÖ

2.1 Maaperä, topografia

Maaperäolot ja korkeusastot. Kartano on rakennettu moreenimaaperälle (ruskea), aluetta ympäröi laajat savikkoalueet (sininen). Kartanon pohjois- ja länsipuolella on kallioalueita (punainen), myös Sovinnonmäki on kallioaluetta (maankamara.fi).

2.2 Vesiolosuhteet, valuma-alueet

Pohjavesialueet: Suunnittelualueella ei ole pohjavesialueita. Lähin pohjavesialue on Piispanristin alueella oleva Kaarninkon pohjavesialue (VHA3). Meren ranta-alue on tulvariskialuetta. Tulvariskialueen laajuus riippuu rantamaaston muodosta. Alla olevassa kuvassa meren rannan tulvariskialueet:

Tulvariskialueet. (karttaote hulevesisuunnitelmasta)

Nykyiset avo-ojat alueella.

Valuma-alueet: Lemunniemi ja Kaarinan keskusta ovat samaa kolmannen jakovaiheen valuma-alueetta (Väli-alue). Valuma-alueella on yksi järvi Littoisten järvi. Välialue jakautuu useisiin pienempiin osavaluma-alueisiin. Valuma-alueet ovat toiminnallisia maisemakokonaisuuksia. Ala-Lemun alue muodostaa oman pinta-alaltaan 85 ha suuruisen osavaluma-alueensa. Ala-Lemun alue sisältyy alueellisen hulevesisuunnitelman kohteisiin. Alueellinen hulevesisuunnitelma on tehty Ilmastonkestävä kaupunki –hankkeen, Turun, Kaarinan, Raision ja Liedon sekä Varsinais-Suomen liiton ja ELY -keskuksen yhteistyönä vuonna 2014. Seuraavassa otteita hulevesisuunnitelmasta:

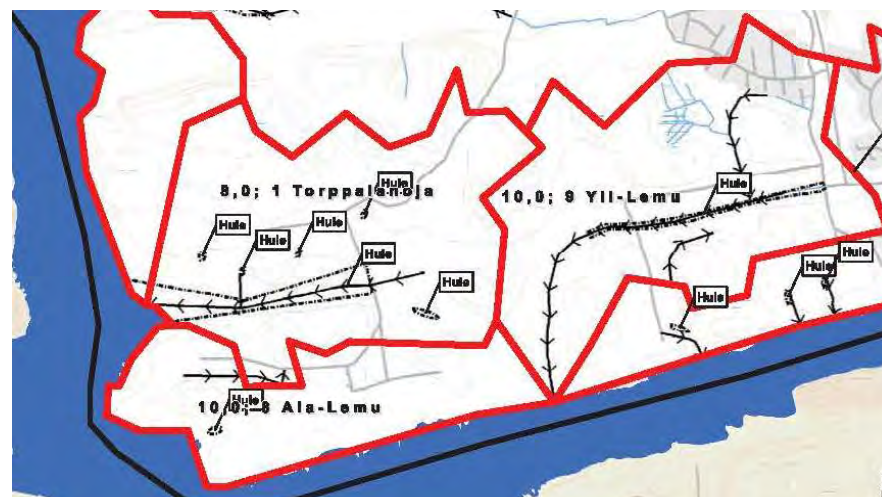
- Suunnittelualueen rajaus
- Valuma-alue
- Oja
- Hulevesiverkosto
- Suo
- Vesistö
- Virtaussuunnat
- ▼ Purkupiste
- Meritulva 1/100y
- Pohjavesialue
- Luonnonsuojelualue

Ala-Lemun valuma-alue ja viereiset Torppalanojan ja Yli-Lemun valuma-alueet, suuret laskuojat ja niiden purkukohtat mereen.

Muutosalueet

- Asuinalueet
- Elinkeinokorttelit
- Suunnittelualueen rajaus
- Valuma-alue
- Oja
- Hulevesiverkosto
- Suo
- Vesistö
- Virtaussuunnat
- ▼ Purkupiste
- Pohjavesialue
- Luonnonsuojelualue
- Tunnistetut ongelmakohteet
- Toimenpidealue
- Luonnon ja/tai maiseman kannalta merkittävät joen- tai purovarret.
- Uoman kulku ja luonnollinen dynamiikka on säilytettävä.

- ← Hulevesien kannalta tärkeä säilytettävä ojauoma.
- Hulevesien alueelliselle hallintamenetelmälle varattava alue.
- Luonnon ja/tai maiseman kannalta merkittävät joen- tai purovarret.
- Uoman kulku ja luonnollinen dynamiikka on säilytettävä.
- Suunnittelualueen rajaus
- Valuma-alue
- Oja
- Suo
- Vesistö

Ala-Lemun valuma-alueella vedet purkautuvat mereen useaa avo-ojaa pitkin tai suoraan kallioisilta rannoilta, hulevesiviemäriä ei ole.

Ala-Lemun, Torppalan ja Yli-Lemun valuma-alueille on suunniteltu yleiskaavassa uusia pientalovaltaisia alueita. Uudisrakentamisen ja uusien katujen rakentamisen myötä vettä läpäisemättömän pinnan määrä alueella lisääntyy mikä kasvattaa pintavaluntaa. Pintavaluntakertoimen on arvioitu kasvavan Ala-Lemun valuma-alueella 0,20 → 0,27. Toimenpidesuosituksia:

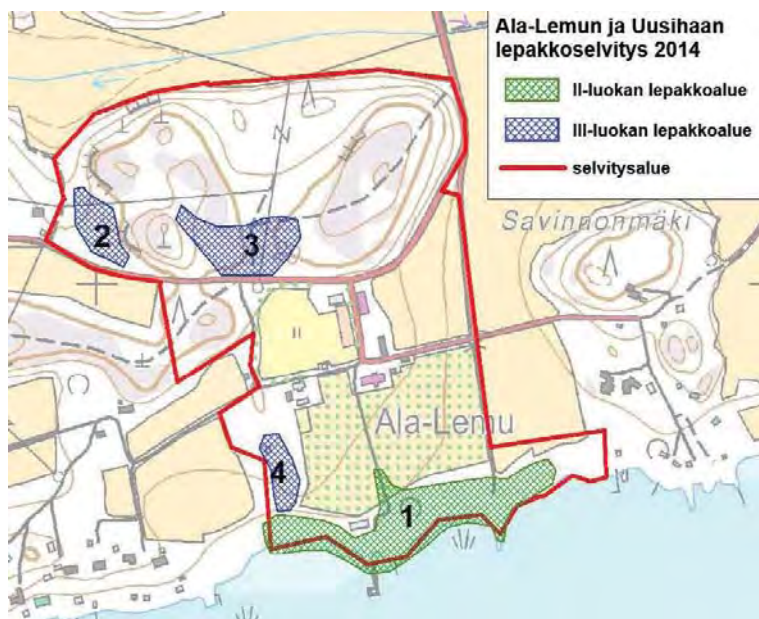
- Rantojen läheisyydessä estetään eroosiota viivyttämällä virtaamaa kiinteistökohtaisesti.
- Säilytetään avo-ojat ja toteutetaan niiden yhteyteen viivytysratkaisuja. Esimerkiksi Yli-Lemun alueella avo-oja tulee säilyttää.

Ala-Lemun alueelle sijoittuu kaksi muutosaluetta. Hulevesien hallinta voidaan toteuttaa avo-ojien yhteyteen toteutettavilla kosteikkorakenteilla tai maanpäällisillä altailla.

2.3 Arvokkaat luontokohteet v. 2014 luontoselvityksen perusteella

Ala-Lemun kartanon ja Uusihaan luontoselvitys, Esa Lammi, Enviro 2014.

Lepakoiden tärkeät esiintymisalueet:

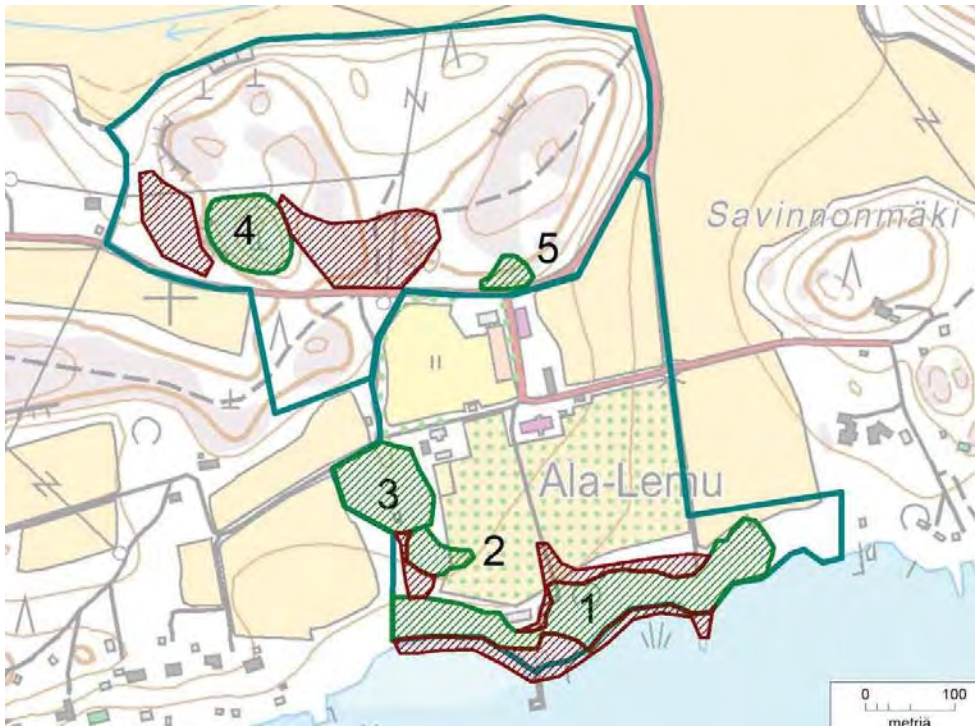

Lepakoille tärkeät alueet Ala-Lemun kartanon ympäristössä. (Kartta luontoselvityksestä, Enviro 2014).

Muut lajit:

Johtopäätökset ja suositukset:

Kasvillisuudeltaan arvokkaat luontokohteet Ala-Lemun selvitysalueella (vihreät rajaukset) sekä arvokkaat lepakko-kohteet siltä osin kuin ne eivät ole päällekkäisiä kasvillisuuskohteiden kanssa. 1. Tervaleppälehto, 2. Tammi-metsikkö, 3. Niitty- ja metsäalue, 4. Kallioalue, 5. Kallioketo. (Kartta luontoselvityksestä, Enviro 2014).

1. Tervaleppälehto

Selvitysalueen arvokkain luontokohde. Lehdon kasvillisuutta ylläpitävät kostea maapohja ja alavalle ranta-alueelle ajoittain nouseva merivesi. Arvojen kuvaus:

Alue on Kaarinan suurimpia tervaleppälehtoja (1,9 ha). Lehdot ovat Suomessa uhanalaisia luontotyyppisiä. Alueella on paikoitellen runsaasti lahoppuuta. Alueen länsiosasta löydettiin Suomelle uusi kääväkäs laji. Alue on lepakolle tärkeä II arvoluokan ruokailualue. Alueella on monipuolinen linnusto. Rantalehdon arvo kasvaa puuston vanhetessa.

Kuva Tervaleppälehdosta; Enviro 2014.

SUOSITUKSET

- Rantalehdon luonnonarvot ovat riippuvaisia ylispuuston säilymisestä, lahoppuuston määrästä ja alueelle ajoittain nousevasta merivedestä.
- Kostealla ranta-alueella kasvavat tervalepät eivät kestä vähäistäkään maanpinnan täyttöö.
- Puuston käsittelyssä olisi noudatettava varovaisuutta niin, että ylispuustoon ei synny suuria aukkoja, jotka katkaisivat yhtenäisen metsäalueen.
- Pienpuustoa on mahdollista harventaa rantasaunan ja itäisen maalaiturin väliseltä alueelta, joka säilyisin tällöin nykyisenkaltaisena, valoisana ja väljänä metsäalueena.
- Mahdolliset hoitotoimet on suunniteltava siten, että lahoppuuston määrä alueella ei vähene (lahoppuustoa on eniten rantasaunan länsipuolella). Vanhat kolopuut säilytetään.
- Kevytrakenteisen, esim. pitkospuina toteutetun polun rakentaminen rantalehtoon ei vaaranna alueen luonnonarvoja. Kulkureittejä ja rantoja ei valaista 15.5.–31.8. välisenä aikana, sillä valaistus häiritsee alueella ruokailevia lepakoita.
- Sopivin paikka mahdolliselle uudelle uimarannalle on itäisen maalaiturin luona. Uimaranta tulisi suunnitella siten, että rantalehdon puusto säilyy.
- Idemmäksi suunniteltu pienvenesatama sijoittuu tervalepikon itäpuolelle, mutta rantalehto on syytä ottaa huomioon myös sen suunnittelussa.

2. Tammimetsikkö: Alueella kasvaa noin 12 kpl kookasta tammea. Suurimman puun rungon läpimitta on noin 100 cm. Alue on oletettavasti entistä hakamaata. Lepakoille tärkeää ruokailualuetta.

SUOSITUKSET

- Tammet säilytetään.
- Nuoren aluspuuston vähentäminen toisi tammet paremmin esiin.
- Alue sopisi laiduntamalla hoidettavaksi.
- Tammimetsikön läpi kulkevaa polkua ei tule valaista kesäkaudella. 15.5. – 31.8.

3. Metsittyvä niittyalue: Tammimetsikön pohjoispuolella on metsittyvä niittyalue, jota todennäköisesti on käytetty hakamaana. Alueella on aikanaan kasvanut ylispuina harvakseltaan mäntyjä ja koivuja, mutta alueen on vallannut tiheä pienpuusto. Itäosan niittyalueet ovat säilyneet avoimempina, mutta niidenkin reunat ovat metsittymässä. Alueen kasvilajistoon kuuluu syylälinnunherne ja keltamatar. Eteläosa on tärkeä lepakoiden ruokailualue.

SUOSITUKSET

- Kartanon perinneympäristöjä, luonnonarvoja uhkaa metsittyminen.
- Aluetta tulisi hoitaa pienpuustoa harventamalla mutta kookkaat puut säilyttämällä, nuoret tammet säästetään. Tiheiden pensaikkojen poistaminen tai osittainen pienpuuston harvennus ei vaikuta syylälinnunherneeseen.
- Syylälinnunherne-esiintymän vuoksi aluetta ei voi ottaa laidunkäyttöön (mikä muutoin sopisi alueelle)
- Mahdollinen uusi rakentaminen tulisi osoittaa alueen reunoihin.

Linnunhernetikkukoin esiintymisalueille olisi hyvä laatia hoitosuunnitelma.

4. Kallioalue: Metsäalueen kasvistollisesti arvokkain kallio. Alue on geologisena kohteena näyttävä, rinteet ovat porrasteisia ja kallion laella on useita kookkaita siirtolohkareita. Pohjoisreunalla ja länsireunalla on pieni jyrkänne. Osa alueesta on lepakoille tärkeää ruokailualuetta. Lounaispuolelta on löydetty alueellisesti uhanalainen, lahoppuulla kasvava kielinahakka.

SUOSITUKSET

- Paikallisesti arvokas luontokohde.
- Alue tulisi säilyttää rakentamattomana, eikä alueella tule tehdä avohakkuita.
- Itäosan läpi kulkevan metsätien kunnostaminen ei heikennä alueen luonnonoloja.

5. Kallioketo: Alue on silmälläpidettävän ketoneilikan kasvupaikka. Ylempänä kalliorinteellä kasvaa vaarantunutta keltamataraa. Muita kasvilajeja ovat mm. jänönäpila, mäkikaura, pölkkyruoho, isomaksaruoho ja keltamaksaruoho. Vanhasta asutuksesta kertovat kedonlaiteilla kasvavat pimpinellaruusut ja pihasyreenit.

SUOSITUKSET

- Ohutturpeinen kallioketo säilyy, jos aluetta ei käytetä rakentamiseen eikä siihen läjitetä esimerkiksi kaivumassoja. Säilytettävän alueen raja-alue ulottuu tienvarresta kalliorinteen yläpuolella kulkevan Pyhän Katariinan retkeilyreitille varteen.

2.4 Arvokkaat luontokohteet v. 2016 luontoselvityksen perusteella

Kaarinan luontoselvitys 2016. Kaarinan kaupunki, ympäristönsuojelu.

Maisemapuut:

Ramsayn tammi. Perimätiedon mukaan tammi olisi istutettu Suomen sodassa kaatuneen majuri Anders Wilhelm Ramsayn (1777-1808) kuolinpaikalle Ala-Lemun kartanon maille.

Arvoluokka: Paikallinen.

Suojeluperuste: Maisema, kulttuurihistoria, kartanoympäristö (Luontoselvitys 2016)

Kartanoympäristöt

Ala-Lemun kartanoympäristö Ala-Lemun kartano sijaitsee Kaarinan lounaisosassa Lemunniemessä. Kartanon puutarha on alun perin kasvitieteilijä, professori Pehr Kalmin 1700-luvulla suunnittelema (Huom. Toisen lähteen mukaan puutarhan suunnitteli piispa Mennander ja hoitotoita valvoi professori Kalm), mutta alkuperäisestä puutarhasta ei ole jäljellä kuin viitteitä. 1900-luvulla kartanon omenaviljelmät olivat maan kärkeä. Kartanon ympäristö on voimakkaasti kulttuurivaikutteinen. Pellot, jalopuulehdot, laidunnuksen synnyttämät perinnebiotoopit ja lukuisat muinaisjäänteet kertovat alueen pitkästä käyttöhistoriasta. Lemun taistelu liittyy alueen historiaan ja ns. Ramsayn tammi (kohde 36) sijaitsee kartanon tuntumassa.

Kartanon länsipuolella sijaitsee tammivaltainen metsikkö, jossa on nähtävissä usean tammisukupolven edustajia. Vanhimmat järeät tammetsä on istutettu kujamaiseen muodostelmaan. Yhdessä tammetsässä kasvaa useita sokkelokäävän (*Daedalea quercina*) itiöemiä. Laji esiintyy vain hemiborealisella vyöhykkeellä kasvu-alustanaan tammi. Metsikön muut puulajit ovat vaahtera, koivu ja mänty. Puusto on vanhaa ja paikoin harvaa. Valoisa kumpare lähellä tervaleppärantaa on kenttäkerroksen lajistoltaan rehevä ja monipuolinen, mm. maarianverijuurtta, nokkosta ja vuohenputkea. Kuivemmalla alueella tienmutkan lähistöllä kasvaa kenttäkerroksessa runsaasti syylälinnunhernettä ja erittäin uhanalainen linnunhernetikukoi (*Micrurapteryx gradatella*, EN) tai nätkelmäryhäkoi (*Leucoptera lathyrifoliella*, EN). Perhosen elinympäristölaikut on suojeltu kesällä 2016.

Tammimetsikön eteläpuolella on tervaleppävaltainen rantametsä. Alue on selvitysten mukaan erityisesti lepakoiden suosiossa ja 500 m pituinen rantakaistale on arvioitu tärkeäksi ruokailualueeksi ja siirtymäreitiksi, joka on otettava maankäytössä huomioon. Viiksisipppojen lisäksi havaittiin pohjanlepakoita sekä muutama vesisiippa.

Kääväkasselvityksessä tältä alueelta löydettiin Suomelle uusi orvakkalaji, *Phlebiella alnicola*, jota maassamme ei ole aiemmin tavattu.

Kartanon länsipuolella sijaitsevan jyrkänteisen kallioselänteiden kaakkoiskulmalla esiintyy merkittävää kääpälajistoa, mm. silmälläpidettävä ja alueellisesti uhanalainen hammaskurokka (*Sistotrema raduloides*, NT, RT), silmälläpidettävä krappikääpä (*Hapalopilus ochraceolateritius*, NT) sekä hyvin harvinainen siloharsukka (*Trechispora laevis*). Kohteen monipiirteinen luonto muodostaa kulttuurihistorian sitoman kokonaisuuden, jossa esiintyy useita uhanalaisia, rauhoitettuja tai huomionarvoisia kasvi-, sieni- ja eläinlajeja. Liito-oravan elinalue (Huom. Vuoden 2014 luontoselvityksessä (Enviro) liito-oravia ei havaittu).

Arvoluokka: Paikallinen

Pääluokka: Kartanoympäristö.

Suojeluperuste: Kulttuurihistoria, Uhanalainen laji, Jalopuut, Maisema, Lehto, Kulttuurikasvillisuus, Luonnonsuojelualue, Rauhoitettu luonnonmuistomerkki.

Uhat, huomautukset: Rakentaminen.

Jyrkänteet ja niiden välittömät alusmetsät

Ala-Lemun jyrkänteet ja louhikko

Lemuntien länsipäässä Ala-Lemun kartanon ympäristön länsipuolella sijaitsevalle metsäalueelle on jyrkänte ja erittäin edustava, laaja louhikko. Louhikko peittää sekä jyrkänteiden rinteitä että kallion päällä olevia alueita. Kallion päällä louhikko muuttuu enemmän kivikoksi kivien ollessa pienempiä ja pyöreämpiä kuin louhikon teräväsärmäiset ja kookkaat lohkarat.

Arvoluokka: Maakunnallinen

Pääluokka: Geologia

Suojeluperuste: Geologia, Erikoisuus, Lehto, Paikallisesti arvokas metsäinen elinympäristö, Uhanalainen laji, Kulttuurihistoria, Luontopolku

Uhat, huomautukset: Rakentaminen. Puusto tulee säilyttää jyrkänteiden edustalla. Kohteen rajasta on laajennettu

2.5 Linnunhernetikkukoi

Varsinais-Suomen ELY-keskus on tehnyt erityisesti suojeltavan lajin Linnunhernetikkukoin suojelualueen rajauspäätöksen 8.2.2016, päätös on voimassa. Lisäksi Lemunniemen alueelle on tehty vuonna 2017 Linnunhernetikkukoin esiintymisselvitys (Kari Nupponen, Faunatica 2017).

Rajauspäätöksen alaiset kohteet Ala-Lemun kartanoalueella (Kartta:maanmittauslaitos).

Linnunhernetikkukoin havaintopaikat vuoden 2017 selvityksessä (Faunatica), kohteet V1-V5. Kohteita V1-V4 koskee rajauspäätös. Kohteet V5a ja V5b ovat kartalla oikeassa yläkulmassa.

- **Kohde V1: Kartanon lounainen esiintymä**
Linnunhernetikkukoi: lajia ei havaittu vuonna 2017. Vuonna 2015 havaittiin kaksi yksilöä.
- **Kohde V2: Kartanon läntinen esiintymä**
Linnunhernetikkukoi: Neljä toukkaa/koteloä havaittiin 27.6.2017 pihatien pohjoisreunalla kohdassa, jossa tien eteläpuolen metsä vaihtuu avoimeksi pihaksi. Vuonna 2015 havaittiin yksi yksilö.
Muuta: Syylälinnunherne on taantunut pellon reunalla mahdollisesti heinittymisen seurauksena.
- **Kohde V3: Läntisen pellonreunan esiintymä**
Linnunhernetikkukoi: Yksi kotelo havaittiin 27.6.2017 kohteen lounaisosassa lähellä pellonreunaa. Vuonna 2015 havaittiin kolme yksilöä.

- **Kohde V4: Luoteisen tienpientareen esiintymä**

Linnunhernetikkukoi: Kolme koteloa havaittiin 27.6.2017 kohteen luoteisosassa. Vuonna 2015 havaittiin yksi yksilö samassa kohdassa.

- **Kohde V5: Koillisen tienpientareen esiintymä**

Linnunhernetikkukoi: Yhteensä 17 toukkaa/koteloa havaittiin 27.6.2017. Vuonna 2015 lajia ei havaittu.

Muuta: Syylälinnunherne on runsastunut kohteessa vuoden 2015 jälkeen, ja kohteen laatu linnunhernetikkukoin kannalta on parantunut.

Johtopäätöksiä (Faunatica 2017):

Kaava-alueella on lukuisia linnunhernetikkukoille sopivia elinympäristölaikkuja. Lajin merkittävimmät esiintymät sijaitsevat Lemuntien pohjoispientareella (kohteet 1–5, V4 & V5) sekä Lemunniementien pohjoispuolella pellon koillisreunoilla (kohteet 13 & 14). Osa kaava-alueen syylälinnunhernekasvustoista on perhoselle liian varjostuneita tai ne sijaitsevat viilleillä pohjoisrinteillä/pellonreunoilla. Näitä kasvustoja on lähinnä kaava-alueen länsiosassa (kohteet 6, 7a & b, 8, 9).

- Perhosen säilymisen kannalta on kuitenkin oleellista säästää erityisesti hyvälaatuiset esiintymät.
- Linnunhernetikkukoin kannalta tärkeitä esiintymiä ovat Lemuntien pohjoinen piennar (kohteet 1–5, V4 & V5) sekä Lemunniementien pohjoispuolella pellon koillisreunoilla (kohteet 13 & 14).
- alueita ei saa varjostaa
- Linnunhernetikkukoin Ala-Lemun esiintymien säilyttämiseksi elinvoimaisina olisi suotavaa, että lajille tehtäisiin suojelusuunnitelma, joka hyväksytettäisiin ELY-keskuksella. Näin voitaisiin huomioida riittävästi sekä perhosen säilyttäminen että kaava-alueen rakennus- ja kehittämishankkeet. Huomattakoon, että vaikka linnunhernetikkukoi on erityisesti suojeltava laji, luonnonsuojelulain hävittämiskielto koskee sen esiintymislaikkuja vasta sitten, kun esiintymät on viranomaisen toimesta rajattu ja raja annettu tiedoksi maanomistajalle.

HUOM: Rakentamistoimien ja ympäristön muutosten huomiointi; tiestön leventäminen, ojitus, kunnallisteknisen verkoston johtolinjat ja rakenteet. Kaavamääräyksissä huomioida otettavia.

2.6 Arvokkaat luontokohteet v. 2006 luontoselvityksen perusteella

Maakotiloselvitys, Irene Routio, 2006

2.7 Puusto

Alueella kasvaa runsaasti maisemallisesti arvokasta puustoa. Vanha itä-länsisuuntainen tieyhteys on puukujanteena. Kartanon edessä kasvaa hyvin iäkäs metsälehmus, nurmialueen laidalla kasvaa kaksi kartiotammea ja puutarhassa kartanon eteläpuolella kasvaa vanhoja omenapuita ja mm. riippasaarni.

Vanha metsälehmus, joka saattaa olla peräisin piispa Mennanderin ajalta.

Riippasaarni päärakennuksen eteläpuolella on istutettu noin 100 vuotta sitten Jan Erik Sundströmin nimikopuiksi (Tuomi).

Puutarha-alueen omenapuita.

Puutarhaa etelästä päin nähtynä.

Alkuperäisen itä-länsisuuntaisen kartanotien puukujanteet. Osa kuusipuista on aiemmin ollut puutarhaa suojaavaa kuusiaitaa (silloin kun puutarha oli laajimmillaan). Etupihan nurmialueen reunalla kasvaa 2 kartiotammea.

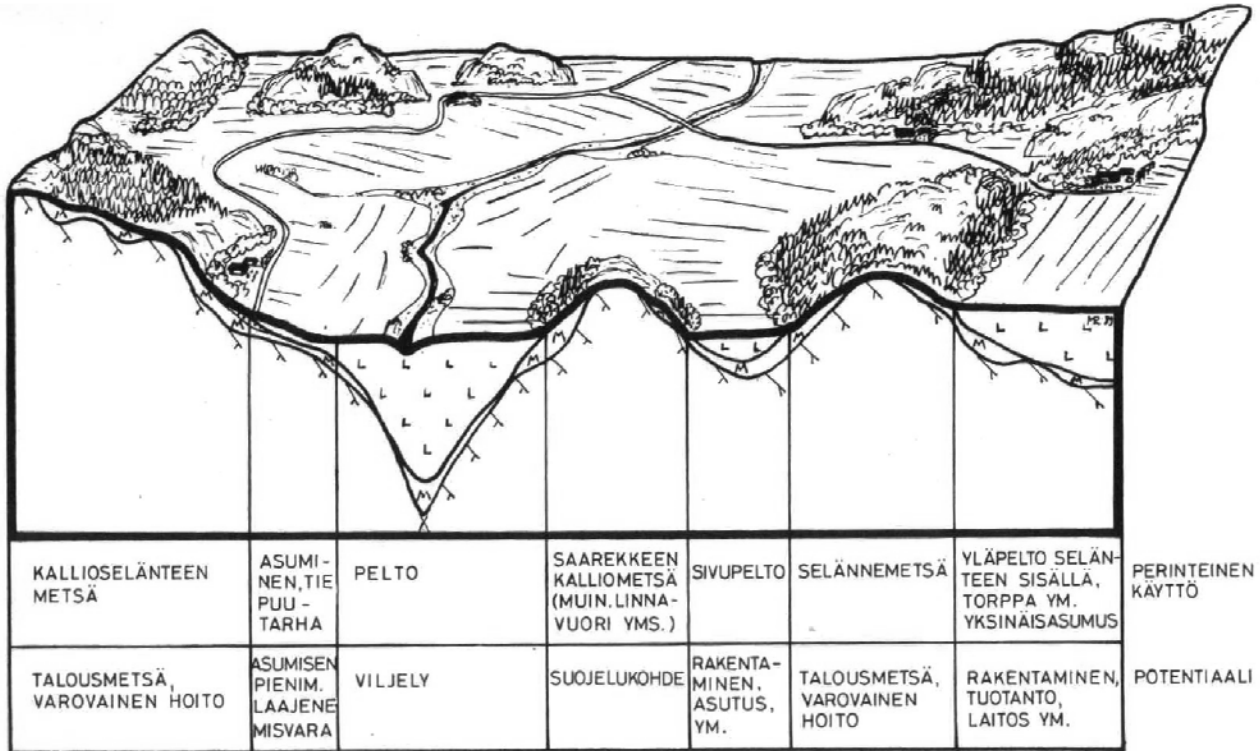
Kartanolta rantaan johtavan tien loppupäässä kasvaa huomattavan vanhoja ja suurikokoisia tammipuita. Ranta-alue kasvaa puutarha-aluetta suojaavaa korkeaa tervaleppäpuustoa.

2.8 Maisematyyppi

Varsinais-Suomeen on tehty maakunnallinen maisemaselvitys (Maija Rautamäki 1990). Varsinais-Suomi jaetaan selvityksessä 5 maisema-alueeseen. I Saaristo (ulko-, väli- ja sisäsaaristo), II rannikon jokilaakso – selännevyöhyke (Turun- Salon seutu), III Viljelylakeuksien vyöhyke, IV Selännevaltainen vyöhyke, V Rapakivikallioselänteiden hallitsema vyöhyke. Ala-Lemun alue on kahden maisema-alueen; Saariston ja Rannikon jokilaakso - selännevyöhykkeen raja-alueita.

HAJA-ASUTUKSEN MILJÖÖTYPPI: SAARISTOMAINEN, VAIHTELEVA. Rannikkovyöhykkeellä ja sisäsaaristossa yleinen miljöötyyppi muistuttaa saaristoa, jota se pitkään on ollut. Laaksoihin on kerrostunut paksu, tasapintainen savikko. Usein jyrkät rinteet ovat huuhtoutuneet paljaksi, selänteet ovat pieniä ja saarekemaisia.

Selänteet

- kallioisia, jyrkänteet ja avokalliot hallitsevia, painanteissa ohut pohjamoreeni, soistumia.
- pienialaisia, saarekemaisia.
- kivilajista riippuen suuntautuneita (liuskeet) tai suuntautumattomia, kulmikkaita ja porrasmaisia (graniitti, rapakivi).

Laaksot

- tasaisia, pitkinä, kapeahkoina ja mutkittelevina jatkuvia ja verkostoa muodostavia savitasankoja, usein murrosvyöhykkeitä osoittavia.

Topografia

- Selänteillä vaihtelevaa, jyrkkäpiirteistä, pienimuotoista.
- laaksoissa tasaista.

Vesistöalueella

- Rannikon tuntumassa, alajuoksulla, usein kokonaisen pienen, suoraan mereen laskevan vesistöalueen muodostava.
- Pieniä puroja, pohjavettä niukasti, lähinnä saven alla, talousvedeksi heikkolaatuista.

Pienilmasto-olot

- Tuulisuus voimakasta meren läheisyydestä ja pitkistä, kapeista, jyrkkärinteisistä laaksoista johtuen (tuulensolat yleisiä).
- Sumuista meren läheisyyden vuoksi.
- Meri tasaa vuotuisia ja vuorokautisia lämpöeroja.
- maatuuli – merituuli – ilmiö vaikuttaa hieman.
- suotuisan pienilmaston kohteita runsaasti päivänpuolen rinteillä ja selänteiden poimuissa.

Metsät

- Pienikuvioisia, voimakkaasti vaihtelevia, reheviä kallionaluslehtoja, rinnekorpia, kalliokarukoita, rantakerrostumien "pienoisharjumetsiä".

Kallioperä: Graniitti, mikroliinigraniitti Ala-Lemun kohdalla ja koko ranta-alueella keskustaan asti.

Granodioriitti-alue alkaa Torppalan laaksossa

- arkoja sekä visuaalisesti että ekologisesti.

Pellot

- Noudattavat melko tarkoin savikoiden aluetta, rajautuminen maaston myötäistä, kaunis tilanmuodostus.

Reunavyöhykkeet

- Vaihtelevan, saarekevaltaisen maaston vuoksi reunavyöhykkeitä on runsaasti, mutta ne ovat yleensä erittäin kapeita kalliorinteen vaihtuessa jyrkästi savikoksi, rantakerrostumilla leveämpiä, monipuolisia kotojen, kuivien lehtojen ja kulttuurikasvillisuuden elävöittämiä.

Asutus

- Reunavyöhykkeissä ja saarekkeissa.
- Tiestö mutkittelee selänteiden reunoja myötäillen.

Tulevaisuus?

- Korkea vetovoima toisaalta vaihtelevan, tilallisesti rikkaan ja mielenkiintoisen, inhimillistä mittakaavaa muodostavan saaristomaisen miljöön, toisaalta meren läheisyyden vuoksi.
- Miljöö arkaa, visuaalinen sietokyky ei ole korkea elementtien kontrastisuuden vuoksi, virheitä ei voida piilottaa eikä suoda anteeksi arvokkaassa ympäristössä.
- Massiivisten rakenteiden sijoittaminen luontevasti on äärimmäisen vaikeaa, selänteisiin ei ole helppo tukeutua niiden jyrkän vaihtumisen ja pienten vaakamittojen vuoksi.

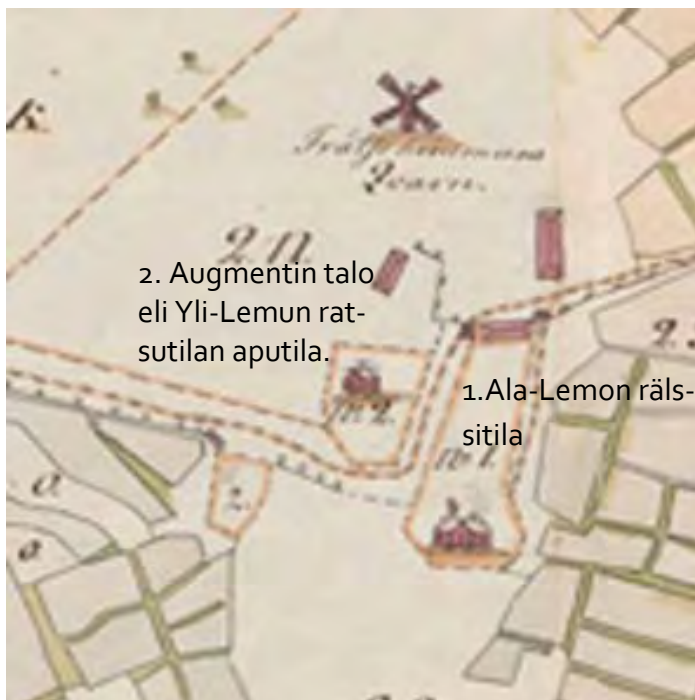
Tärkeää säilyttää avoimen maisemati-
lan rajaus ehjänä,
tällöin tilavaikutel-
ma selkeä.

3 RAKENNETUN YMPÄRISTÖN AIKAKERROSTUMAT

3.1 Ala-Lemun kartanon varhaisvaiheita

Ala-Lemun kylä oli syntynyt 1200-luvun alkuun mennessä, kylä mainittiin 1400-1500-luvuilla kaksitaloisena. 1400-luvulla toinen taloista testamentattiin Turun tuomiokirkon Kaikkien Pyhien kappelille. Toinen taloista jäi talonpoikaisten omistajien haltuun.

Kustaa Vaasa peruutti kirkon talon kruunulle 1530 vaiheilla ja vuonna 1564 Eerik XIV lahjoitti sen ikuisena rälssinä Lohjan Laakspohjan herralle kihlakunnan tuomari Niilo Pertelinpojalle, jonka jälkeen sen omistivat linnanvouti Juhana Boose ja tämän perilliset. Toinenkin Ala-Lemun talo päätyi 1500-luvulla vallasväen haltuun. Talon omisti mm. Eerik Haakoninpoika 1500-luvun lopulla ja hänen perillisensä 1600-luvulla. 1675 talo siirtyi panttina Turun hovioikeuden asessorin Olof Wallenstiernan (leposija Turun tuomiokirkossa) haltuun. Wallenstiernan perillisiltä Ala-Lemun lunasti 1680-luvulla turkulaisen raatimies Schaeferin leski Elin Thorvöst. Vuoden 1703 jälkeen omistajana oli kauppias ja raatimies Karl Schaefer, jolla oli 12-tulisijainen talo Turun Luostarikorttelissa, häneltä Ala-Lemun talo siirtyi Taivassalon kirkkoherra Karl Beckmanille. Vuonna 1763 Beckman myi tilan piispa Carl Fredrik Mennanderille. (Vilppo, Saressalo).

Ote isojakokartasta vuodelta 1767. Isojako Ala-Lemun kylässä toimitettiin vuosina 1763- 1767 ja 1778 – 1779. Jakokuntaan kuului Ala-Lemun rälssitila ja augmenttitala. Ala-Lemun rälssitilan tontti siirrettiin kuvassa näkyvältä alkuperäiseltä sijainniltaan Sovinnonmäeltä länteen Niemenpellolle. Alkuperäinen talotontti 1. on nykyisin rajattu kiinteän muinaisjäännöksen alueeksi. (Kansallisarkiston digitaaliarkisto).

Valokuva Yli-Lemun kartanon luota lounaaseen kohti Sovinnonmäkeä. Yli-Lemun puutarha jää vasemmalle lauta-aidan taakse, vasemmalle lähtevä tie johtaa Yli-Lemun laiturille. Sovinnonmäen itälaita, jossa Ala-Lemun kartano pitkään sijaitsi, näkyy taustalla, kuvan ottamisen aikaan 1907 siellä oli joitakin rakennuksia. Vasemmalla taustalla näkyy Kuusistonsalmea. Valokuva on Signe Branderin ottama vuonna 1907, kuvan nimi: Lemun taistelukenttä. (kuva kirjasta Taistelu Suomesta 1808-1809).

Tässä paikassa sijaitsee nykyisin Lemun taistelun muistomerkin paikoitusalue.

3.2 Ala-Lemun kartanon uusi paikka ja puutarhan varhaisvaiheita

Ote Ala-Lemun kylän (Alalemo by) isojakokartasta vuodelta 1764 (kansallisarkisto/digitaaliarkisto).

(kirjasta *Vanhoja suomalaisia puutarhoja*, Ruoff, ss. 59-63)

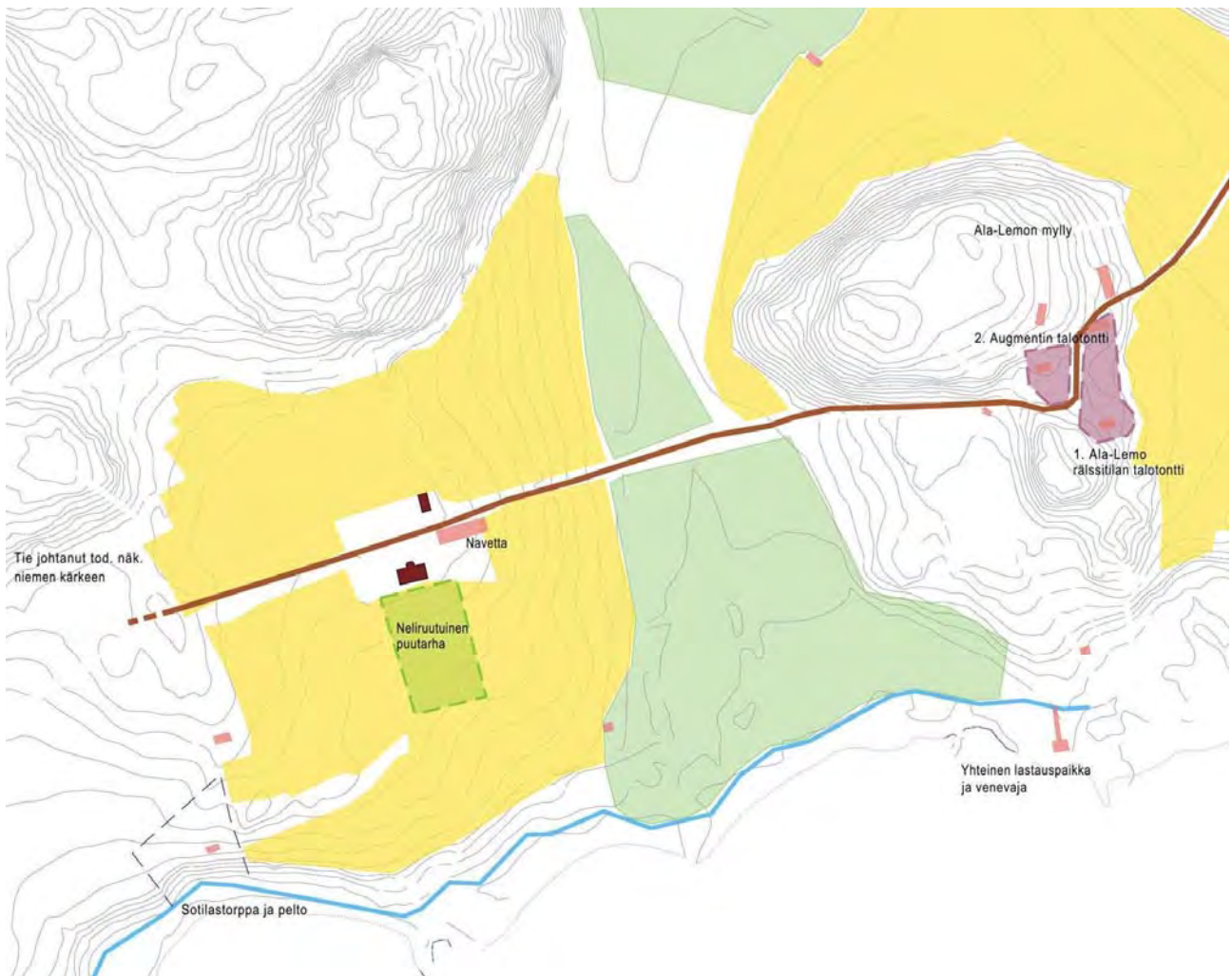
Carl Fredrik Mennander (1712- 1786) oli vanhan pappissuvun jälkeläinen, kirkkoherran poika Ilmajoelta. Hän opiskeli teologiaa Turun akatemiassa, vihittiin papiksi ja hänestä tuli teologian professori, Turun piispa ja myöhemmin Ruotsi-Suomen arkkipiispa. Hänellä oli rakkaus kasvitieteeseen ja puutarhoihin, hän otti yksityistunteja **Carl von Linnéltä** vuonna 1732. Mennander lähti pariaksi vuodeksi opiskelemaan Uppsalaan, jossa hän opiskeli teologian ohella luonnontieteitä ja ystävystyi Linnén kanssa. Palattuaan Turkuun hän ryhtyi luennoimaan yksityisesti, korosti kokemusperäisen tutkimuksen arvoa ja esitteli siinä yhteydessä Linnén uuden kasvitieteellisen järjestelmän ensimmäisenä Suomessa.

Mennanderin ensimmäinen Turun asuintalo sijaitsi kaupungin keskustassa, siihen kuului pieni puutarha ja huvimaja. Piispaaksi tultuaan hän osti suuremman kiinteistön kaupungin koillislaidalta ja kunnostutti sen perusteellisesti. Vuonna 1763 hän tarjoutui myymään sen hiippakunnan uudeksi piispanalaksi, koska entinen piispanalo oli pikkuvihan jäljiltä asumiskelvottomassa kunnossa ja sen tonttia oli liitetty Akatemia uuteen kasvitieteelliseen puutarhaan. Mennanderin kodissa pidetyn katselmuksen pöytäkirja antaa käsityksen myös hänen puutarhansa yleispiirteistä, se on vanhin tunnettu kuvaus suomalaisesta kaupunkipuutarhasta. Mennanderin tarjous hyväksyttiin ja siitä lähtien Turun piispat, myöhemmin Suomen arkkipiispat ovat asuneet kyseisellä Piispankadun tontilla. (kuvaus Piispankadun puutarhasta ks. Ruoff s. 59-60).

Turun puutarhan lisäksi Mennanderille kuului Paraisten pappilan, piispan palkkatilan, puutarha. Tämän lisäksi Mennander hankki itselleen Ala-Lemun tilan Lemun niemeltä 1.9.1763, jonne hän ehti perustaa puutarhan kesällä 1764. Ala-Lemun kartano toimi kesäkartanona. Piispan 16-vuotiaan pojan, myös Carl Fredrik nimeltään, aloitteesta talon tontti siirrettiin alkuperäisestä sijainnista länteen päin Niemenpellolle, joka oli vielä tuolloin naapurin maata (Ruoff).

”Kävellessäni isäni kanssa naapurin mailla, tapasin sekä näytin isälleni kaikkein laajimman ja kauneimman näköalan merelle päin, jonka rannat muodostivat taustan kuin teatterin kulissit ja paikka, josta tämä kaunis näköala näkyi, oli aivan tasainen sekä erittäin sopiva miespihan ja karjapihan paikaksi, keskellä peltoa ja kumminkin sen lävitse kulkevan tien varrella” (Tuomi, s. 3).

Uuden päärakennuksen rakentaminen aloitettiin 1765, suunnittelijana toimi Turun kaupunginarkkitehti Christian Friedrich Schröder ja rakennustöitä valvoi sekä Schröder että kotiopettajana toiminut professori Johan Bilmark. Päärakennus valmistui vuonna 1767. Puutarhan perustaminen uudelle paikalle aloitettiin välittömästi kesällä 1765.

Rakennettu tilanne 1760-luvun lopulla. Vuosina 1765 – 67 rakennettu kartanon päärakennus ja näihin aikoihin rakennettu väentuvan vanhin osa ovat säilyneet ainoina rakennuksina alkuperäisestä kartanon pihapiiristä tällä paikalla. Piha oli jakautuneena miespihaan ja karjapihaan ja navetta sijaitsi "liian lähellä" päärakennusta, ilmeisesti se on sijainnut päärakennuksen vieressä. Ala-Lemon räissitilan ja Augmentin talon alkuperäisillä paikoilla Sovinnonmäellä ei ilmeisesti ole säilynyt rakennuksia 1700-luvun puolelta (?). Kartassa keltaiset alueet olivat 1760-luvulla peltotina ja vihreät alueet niittyinä. Kartanon uuden päärakennuksen eteläpuolelle piispa Mennander perusti puutarhan vuonna 1765, puutarha oli neliiruutuinen parterri. Puutarhasta ei ole säilynyt suunnitelmapiirrosta eikä sen alkuperäinen laajuus ole tiedossa. Tieyhteys kartanolle johti idästä Yli-Lemun kartanon pihapiiriin ja Sovinnonmäen kautta.

3.2.1 Yleisesti puutarhaviljelyn varhaisvaiheista Suomessa

Varhaisimmat maininnat puutarhoista maassamme ovat peräisin keskiajalta (mm. Koroisten niemi 1229, Kuusiston piispanlinna 1400-l.). Humalan viljelyyn oli kansaa kehoitettu jo keskiajalta lähtien. Puutarhaviljelyn kehittyminen katkesi suurten nälkävuosien (1696 - 97), ankarien pakkastalvien ja sotien (Suuri Pohjansota 1700-1721, Isoviha 1713-1721) ajanjaksoon, kunnes tapahtui lyhyt elpyminen. Elpyminen katkesi jälleen v. 1739-40 kovaan pakkastalveen ja sotaan (Hattujen sota tai Pikkuviha tunnettu sota 1741 -43). Rauhanteon (v. 1743 Turku) jälkeen talvi oli jälleen kylmä ja sitä seurasi katovuosi sairauksineen. Tuona ajanjaksona Suomesta hävisivät hedelmäpuut melkein kokonaan. Aikakausi jätti jälkeensä pitkät varjot, hyötynäkökohdat tulivat määrääviksi puutarhoja perustettaessa (Ruoff).

Puutarhaviljely kehittyi maassamme suurelta osin Carl von Linnén (Professori Upsalan yliopistossa) oppilaan Pehr (Pietari) Kalmin (1716 – 1779) työn ansiosta. Hän toimi Turun Akatemian (perustettu 1640) luonnonhistorian ja talousopin professorina ja myös jonkin aikaa pappina Piikkiössä ja Maarian seurakunnassa (kansallisbiografia.fi). Hän teki matkoja ja tutustui 1740-luvulla Englannissa maisemapuutarhasuunnitteluun. Kalm arvosti tyylisuunnan joitakin piirteitä, kuten näkymien huomioon ottamista puutarhan paikkaa valitessa, mutta muutoin hän pitäytyi traditionaalisessa geometrisessä suunnittelussa. Kalm piti puutarhan kauneusarvoja, kuten mm. tuoksuvia kukkia, osana puutarhan tuottamaa hyötyä. (Ruoff).

Kalmin muita puutarhasuunnittelun periaatteita olivat: puutarha jakaantui kortteleittain; hedelmätarhaan, kukkatarhaan, kyökkirytymään ja lääkekortteliin. Puutarhakäytävät päällystettiin soralla tai hiekalla. Kort-

telit reunustettiin matalilla kirsikkapuilla sekä karviais- ja viinimarjapenssilla. Puutarhan paikka valittiin siten, että aurinko lämmitti siihen aamu- ja iltapäivisin. Puutarha suojattiin itä- ja pohjoispuolelta suojaistutuksin (kuuset, männyt), koivuja ei saanut istuttaa liian lähelle puutarhaa, koska ne veivät liikaa ravintoa viljelykasveilta. Myös pensasaitojen käyttö Suomessa on peräisin Kalmilta, Englannissa hän oli huomannut pensasaitojen merkityksen kasvukauden pidentäjänä (Ruoff).

1700-luvun jälkipuoliskolla alettiin yleisesti arvostaa maisemaa, sen eloa ja vastakohtaisuutta, etenkin arvostettiin viljeltyä maisemaa. Tämän ajan luonnonkaipuu ja luonnonkäsitys tuli esiin luontoa mukailevassa englantilaisessa puutarhassa. Luonnon ihailu näkyi rakennuksien sijoituksessa: asuinrakennukset pyrittiin sijoittamaan niin, että ikkunoista avautui miellyttävä näköala.

Maisemapuutarhatyö kehittyi 1800-luvun loppupuolella esteettisesti yhä hienostuneempaan ja monimuotoisempaan suuntaan. Puiden, pensaiden ja kukkaistutusten määrä kasvoi. Muodoltaan tai väritykseltään erikoisia puita alettiin keräillä, näistä esimerkkeinä mm. pihdat, lehtikuuset ja sembramännyt, hopeakuuset ja hopeapajut. Peililammikoita, suihkukaivoja ja veistoksia alettiin käyttää katseenvangitsijoina pienissäkin puutarhoissa. Urheiluharrastukset alkoivat näkyä rantamaisemissa venevajoina ja uimahuoneina, ja valistuneiden kansalaisten puutarhaan kuului voimistelunurmikko ja tennis- tai krokettikenttä. 1800-luvun lopulla puutarhoista oli tullut vihdoin koko kansan asia (Ruoff).

3.2.2 Ala-Lemun puutarhan varhaisvaiheet

Puutarhan kuvausta (kirjoista Ruoff ja Tuomi):

- Kartanon puutarha perustettiin hyödyn aikakaudella.
- Ajalleen tyypillinen kartanon päärakennuksen arkkitehtuuriin kiinteästi liittyvä puutarha.
- Puutarha-alueen maaperä oli laihaa, mutta sangen suotuisaa kun se lannoitettiin.
- Paikka oli erittäin hyvin valittu. Sen lämmin ja suojaisa sijainti Kuusiston salmen rannalla oli puutarhanviljelyn kannalta suorastaan verraton. Puutarhan paikka neuvottiin tuolloin valitseman samoin kuin vanhojen rakennustenkin eli sen tuli sijaita auringon noususta sen laskuun päin, jotta auringonsäteet saattoivat lämmittää ja valaista koko aluetta sekä aamu- että iltapäivisin.
- Puutarhaan rakennettiin ennen päärakennuksen rakentamista hirsirakenteinen huvimaja. Jossa nuori Mennander ja kotiopettaja Bilmark saattoivat asua kun rakennustyöt aloitettiin (Huvimajan paikka ei ole tiedossa, Liisa Tuomi kirjassaan on epäillyt huvimajan sijainneen symmetrisesti puutarhan keskellä).
- Mennander laati itse piirustukset puutarhaa varten. Piirustuksia ei ole säilynyt, mutta hänen kirjeenvaihtonsa perusteella tiedetään, että puutarha oli suunniteltu symmetriseksi ja jaettu kvarteereihin.
- Tuomi: Puutarha oli neliruutuinen eli parterri, jollainen oli Mennanderin alkujaan yksityisesti omistamassa Turun piispanallossa. Suosituin puutarhan muoto oli juuri tällainen suorakaide, joka jaettiin käytävillä edelleen neljään suorakulmaiseen osaan, jotka puolestaan voitiin jakaa pienempiin säännöllisiin osiin. Kalmin neuvojen mukaan tuli koristekasvit sijoittaa etualalle, kyökkikasvit sivulle tai heti koristekasvien taakse ja hedelmäpuut taka-alalle. Hedelmäpuut istutettiin joko säännöllisesti riviin viistoon tai ruudutain. Puutarhan ympärille istutettiin puita suojaksi. Pohjoisen puolella oli hyvä olla suojana metsä, vuori, korkea rakennus tai aita.
- 1765 professori piispan pojan kotiopettaja Johan Bilmark oli antanut istuttaa puutarhaan 30 lehmusta ja että seuraavana kesänä istutettaisiin lisää puita sekä miespihalle että puutarhaan.
- Professori Kalm oli istuttanut joitakin vaahteroita ja muita kauniita puita. sinä kesänä ei vielä kannattanut istuttaa perennoja, maa oli ensin lannoitettava paremmin.
- Paikalle kutsuttu puutarhuri oli istuttanut marjapensaita.
- Kuitian kartanosta oli saatu kahdeksan omenapuun tainta.
- Puutarha oli suunniteltu siten, että ammattipuutarhuri kävisi siellä vain keväisin puutarhaa kunnostamassa, muut työt oli tarkoitus hoitaa omin voimin.
- puutarhaa laajennettiin vuosi vuodelta.
- 1768 syksyllä Mennander istutti kirsikkatarhan ja käännätti alueen, johon seuraavana keväänä perustettiin humalatarha.
- Puutarhuri jouduttiin myöhemmin palkkaamaan.
- professori Pehr (Pietari) Kalm, Suomen puutarhaviljelyn uranuurtaja, Mennanderin ystävä, valvoi puutarhan perustamista ja hoitoa, ja teki usein tarkastusmatkoja Ala-lemulle. Kalmin mukaan vain harvoissa kartanoissa Turun ja Uudenmaan alueella oli puutarha 1700-luvun puolella välissä.
- Omenapuut tuottivat satoa jo vuonna 1772, varkaat veivät omenat ja turmelivat siinä yhteydessä eräitä parhaita puita.
- Ala-lemun puutarha oli piispan silmäterä.
- 1775 kirsikka-, päärynä- ja luumupuiden taimia tilattu Ruotsista.

3.2.2 Mennander Ruotsin arkkipiispaksi

Vuonna 1775 Mennander valittiin Ruotsin arkkipiispan ja Uppsalan yliopiston prokanslerin virkoihin, hän joutui tuolloin luopumaan Ala-Lemun tilasta. Piispa C.F. Mennander oli hyödyn ajan sivistyspyrintöjen erinomainen ja monipuolinen edustaja, Hän oli luonnontieteeseen, taloustieteeseen ja humanistisiin tieteisiin perehtynyt oppinut ja maamme ensimmäinen tilastotieteilijä, hän aloitti myös Suomen kansanrunouden ja muun kansanperinteen keruun (Vilppo, Saressalo). Hänen puutarhaharrastuksensa heijastuivat hänen laajassa kirjastossaan, joka sisälsi hienon kokoelman aikakauden tärkeimpiä puutarha- ja kasvikirjoja (Ruoff).

Nuori Carl Fredrik Mennander (1748 – 1803) sai huolellisen kasvatuksen, tieteiden lisäksi hän sai piirustuksen, musiikin ja tanssin opetusta ja myöhemmin hänen virkamiesuransa oli loistava. Piispan poikana hänet aateloitiin nimellä Fredenheim vuonna 1772. Hänestä tuli hovin seremoniamestari, kanslianeuvos, kuningas Kustaa III:n antiikkimuseon johtaja ja maalari- ja kuvanveistäjäakatemian yli-intendentti.

Vuonna 1777 piispa Mennander myi Ala-Lemun kartanon Karl Beckmanin vävyllä Eric Walleenille. Karl Beckman oli ollut Ala-Lemun kartanon omistajana silloin kun kartano sijaitsi vielä Sovinnonmäellä.

3.3 Ala-Lemun kartano 1800-luvun alussa, Lemun taistelu ([täydennetään](#))

Vuonna 1785 Eric Walleen myi kartanon majuri von Wallvijkille. Vuonna 1803 kartanon osti kesäkodikseen varatuomari Pehr Johan Ekbohm. Ekbohmien aikana kartano ja koko Lemunniemi joutui sotatantereeksi. Lemun taistelujen aikana kartanon väen onnistui paeta veneellä merelle ja siellä ruotsalaiseen alukseen. Taistelun melskeissä kartanossa syttyi tulipalo, joka tuhosi talousrakennuksia, perhe menetti särkyvän irtaimistonsa, vahtikoiran ja karja villiintyi.

Suomen sota oli alkanut 21.2.1808, Lemun taistelu käytiin 19.6.- 20.6.1808. Ruotsalaisten maihinnousujoukon päällikkönä toimi kenraalimajuri Eberhard Ernst von Vegesack. Tarkoituksena oli vallata Turku venäläisiltä ja rantautumisen paikaksi Vegesack valitsi Lemunniemen alavan etelärannan noin 8 km päässä Turusta. Maihinnousujoukkojen vahvuus oli 2800 miestä, josta noin 70 % oli nostoväkeä.

Maihinnousupaikalle miehistö rakensi talonpoikien avustamana vallituksia. Taisteluja käytiin läpi yön, ja joukot joutuivat perääntymään seuraavana päivänä. Lemun taistelussa Ruotsi-Suomen tappiot olivat 59 kaatunutta, 130 haavoittunutta ja 27 vangiksi joutunutta/kadonnutta. Venäläisten kokonaistappiot olivat 291 miestä.

Lemun taistelusta kertovat useat muinaisjäännösalueet Yli-Lemun kartanon ympäristössä ja Ala-Lemun kartanon alueella oleva vallitus, joka tunnetaan myös tykkipatterina tai kanuunakukkulana. Vallitus rakennettiin Ala-Lemun kartanon lounaispuolelle, alue on määritelty kiinteän muinaisjäännöksen alueeksi ja alueella kasvaa Ramsayn tammi. Tammipuu on istutettu Lemun taistelussa surmansa saaneen nuoren majuri Anders Wilhelm Ramsayn muistoksi.

Lemun taistelun muistomerkki sijaitsee Yli-Lemun kartanon lähellä (Heidi Limnell, 2008).

Seuraavalla sivulla otteita Suomen sodan sotilaskartoista.

Ote Suomen sodan sotilaskartasta, Lemun taistelu ja maihinnousukartta 19. ja 20.6.1808. Venäjän joukot punaisilla merkinnöillä ja Ruotsin joukot tumman sinisillä merkinnöillä. Yllä taistelun alkuvaihetta ja alla taistelun myöhempää vaihetta (vanhakartta.fi).

3.4 Ala-Lemun kartano 1800-luvun puolivälissä

Ekbomien aikana Ala-Lemun puutarhassa kasvoi suuria omenapuita ja puutarha mainittiin huolellisesti hoidetuksi sekä aidalla ympäröidyksi. Vuonna 1809 Ekbom myi kartanon kultaseppä Anders Törnqvistille ja häneltä tilan osti vuonna 1813 Turun hovioikeuden asessori Carl Fredrik Richter, hänen perheensä omistuksessa tila säilyi 50 vuotta, eli vuoteen 1863 saakka.

Ote kartasta vuodelta 1855. Puutarha-alue rajoittui päärakennuksen eteläpuolelle. (Turun ja lähialueiden linnoitusten kartta, meriväylä Naantali - Ala-Lemu, 1855, venäjänkielinen/ Kansallisarkiston digitaaliarkisto).

Ote Kaarinan pitäjänkartasta (1800-luvulta ?). Kansallisarkiston digitaaliarkisto.

Rakennettu tilanne 1800-luvun puolivälissä.

Kuvassa 1850-luvun rakennettu tilanne vanhojen karttojen perusteella piirrettynä; vaalean punaiset rakennukset ovat hävinneet ja ainoastaan kartanon päärakennus ja väentuvan vanhin osa ovat säilyneet.

Rakennukset muodostivat säännöllisen muotoisen pihan, piha oli jaettu mies- ja karjapihaan. Puutarha-alue oli keskittynyt päärakennuksen etelä- ja itäpuolelle, rantaan johtava tie oli reunustettu puurivistöllä, myös itä- länsisuuntaisen kartanon tien länsiosa oli puukujanteena. Kartanolta luoteeseen johtava tie vei torpalle, torppa on sittemmin hävinnyt Päärakennuksesta lounaiseen oli tuulimylly. Kartassa keltaiset alueet olivat peltoja ja vihreät niittyinä.

3.5 Ala-Lemun kartano 1800-luvun lopulla

Vuosina 1863 – 1890 Ala-Lemun omistivat kihlakunnankirjuri Ludvig Landell ja hänen vaimonsa Augusta Elisabet. Landell toimi kuntakokouksen puheenjohtajan vv.1869-71. Landell myi tilan vuonna 1890 tohtorin-na Adèle Indreniukselle ja vuonna 1893 Ala-Lemun osti kreivi August Magnus Armfelt, hän toimi mm.Turun rautateollisuusosakeyhtiön virkailijan ja toimitusjohtajana, solmi avioliiton Aino Constance Favorinin kanssa. Armfelin suku omisti Kaarinassa Ala-Lemun lisäksi Rauhalinnan, Vähä-Rauhalinnan ja Voivalan länsitalon.

Isojaon täydennys tehtiin vuonna 1897. Kartan mukaan kartanon pihapiiri oli säännöllisen muotoinen ja symmetrinen, vanha tie johti Yli-Lemun kautta pihapiiriin, lisäksi Armfeltin teki anomuksen kuvernöörille uuden tien rakentamiseksi, uusi tie Piispanristille paalutettiin vuonna 1897, tie johti pohjoisesta kartanon maiden poikki pihapiiriin itäpuolelta suoraan meren rantaan, jossa oli laituri. Ala-Lemu tilan länsiosasta oli lohkaistu 2 palstaa Fridhem ja Nokkala. Nokkalan torppa sijaitsi Fridhem-palstan koillispuolella. Kartanosta länteen oleva niemen kärjen alue kuului Lemon kylään.

Ote isojaon täydennyskartasta 1897, kartassa merkittynä Ala-Lemun tilan laajuus ja tilasta lohkaistut 2 palstaa. (Kansallisarkiston digitaaliarkisto).

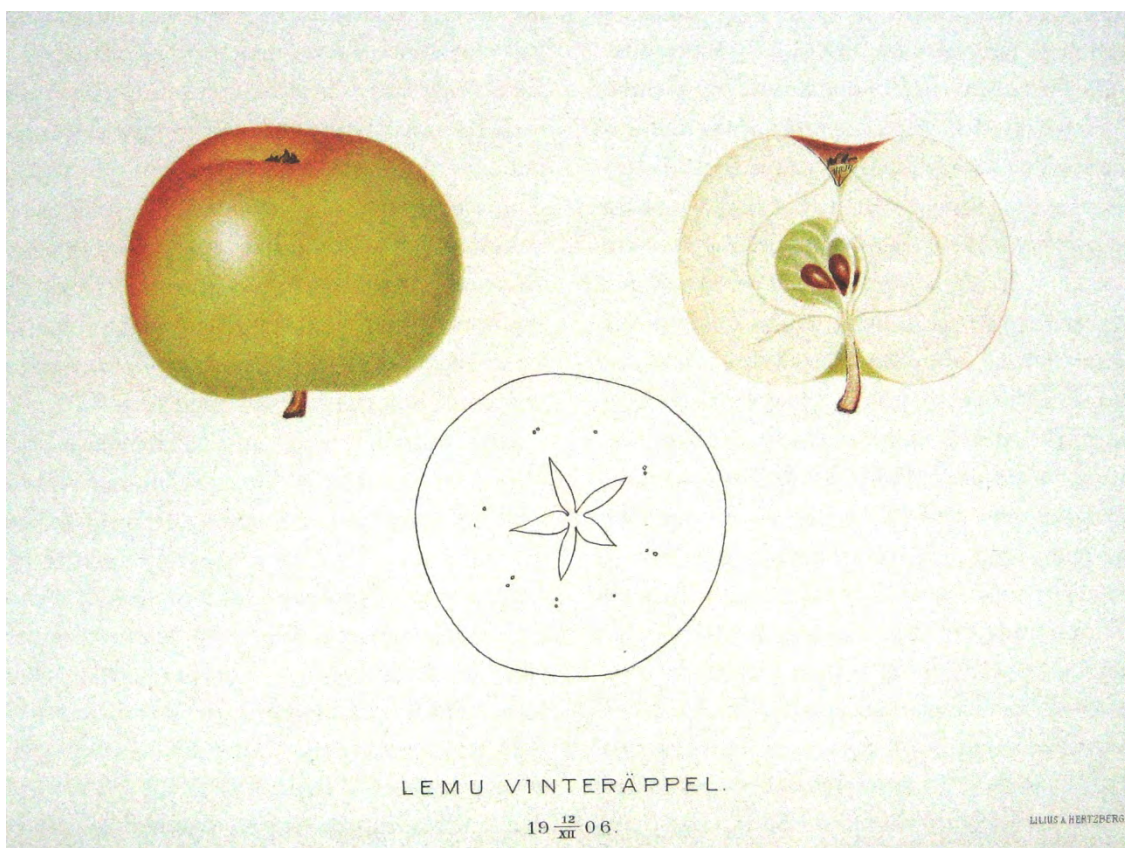
Rakennettu tilanne 1800- luvun lopulla.

Uusi tieyhteys Piispanristiltä kartanon pihapiiriin itäpuolitse meren rantaan oli valmistunut. Ala-Lemusta lohkaistut palstat sijaitsivat Lemonniemessä kartanosta länteen, tie palstoille johdettiin aluksi Ala-Lemun kartanon kautta. August Armfelt omisti kartanon 1893 – 1905, hänen aikanaan rakennettiin päärakennuksen länsipäähän talvipuutarha, jatkettiin väentupaa ja rakennettiin uusi aitta. Huom. väentuvan kuistit sijaitsivat rakennuksen länsipuolella, karjapihan puolella (kuistit on muutettu 1930-luvulla rakennuksen itäpuolelle). Puutarha oli laajentunut rantapenkereelle saakka, mutta sitä ei oltu vielä laajennettu itä- tai länsisuuntaan.

3.6 Ala-Lemun kartano 1900-luvun alkupuolella

Kuvassa Ala-Lemun meren puoleinen fasadi. Kuva on otettu vuoden 1922 jälkeen maanviljelysneuvos Sundströmin aikana, jolloin Ala-Lemun hedelmäpuutarha oli Suomen suurimpia. Kuva ja teksti väitöskirjasta Riitta Koskinen, Kartanot ja virkatalot Turun kaupunginarkkitehti Christian Friedrich Schröderin tuotannossa. Armfeltien aikana päärakennus sai kertaustyyliiset verannan ja sen päällisen katoksellisen parvekkeen meren puolelle sekä portaikon talvipuutarhaan.

Lemun talviomena oli keltainen, keskisuuri, ohutkuorinen, suussa sulavan mehukas, aromaattinen ja makea, ja se vei säilyvyydessä voiton kaikista valtionpomologi B.W.Heikelin tuntemista omenista. Kuva ja teksti kirjasta Eeva Ruoff, Vanhoja suomalaisia puutarhoja. Alkuperäinen kuva: Finska trädgårdsodlaren 1908 (yksityisomistuksessa).

August Armfeltia seurasi vuonna 1905 Ala-Lemun omistajana hänen veljensä kreivi, arkkitehti Carl Eugen Armfelt, hän oli opiskellut Dresdenin polyteknisessä instituutissa ja toimi Suomessa yleisten rakennusten ylläpidon ylimääräisenä arkkitehtina. (mm. Turun Aurasillan suunnittelija), edusti töissään 1800-luvun lopun kertaustyyliä ja eksotiikkaa ja vuosisadan vaihteen jugendia (Vilppo, Saressalo).

Vuonna 1910 Ala-Lemun omistajaksi tuli kolmas veli Filip Harald Armfelt, hän toimi kassanhoitajana ja johtajan sijaisena Turun Rautateollisuusosakeyhtiössä. Armfeltien veljekset aloittivat Ala-Lemussa hedelmien suurviljelyn 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Kansa puhui vielä 1930-luvulla "Aku-, Kallu ja Vippu-kreivin" nimillä Ala-Lemun puutarhan eri osista (Vilppo, Saressalo).

Filip Armfeltilta kartano siirtyi vuonna 1922 maanviljelysneuvos Eliel Sundströmille, hänen aikanaan puutarha oli laajuudeltaan 6 ha, se mainittiin Suomen suurimmaksi. Hedelmäpuita oli noin 5000 sisältäen omenapuiden lisäksi myös luumu- ja kirsikkapuita. Puutarhan keskellä kasvoi vielä 1930-luvulla kaksi vanhaa suurta ja satoisaa omenapuuta, jotka olivat peräisin Mennanderin ja Kalmin ajoilta.

Ala-Lemon kartta vuodelta 1924, kuvaote kirjasta Lemonniemen kaksi kylää, Paavo Väntsi, Olli Kauremaa, Turku 2019 sivu 93.

Vuonna 1897 rakennetulta pohjois- eteläsuuntaiselta tieltä johti tilan oma tie tallille ja siitä edelleen länteen päin. Tallin lähellä oli maatilan ulkorakennuksia ja tallin pohjoispuolella ilmeisesti tilan työväestön asuinrakennus. Kartanolle saavuttiin edelleen puukujannetta pitkin idästä. Niemen kärjen palstoille kuljettiin nyt Ala-Lemun pohjoispuolella olevien kalliomäkien takaa. Puutarha on jo vuonna 1924 ollut laajentunut kartanon eteläpuolella sekä itään että länteen.

Rakennettu tilanne 1930-luvun lopulla

Hedelmäpuutarha käsittää kartanon eteläpuolisen alueen, käytäväverkosto jakaa puutarhan geometrisesti. Puutarhurin asuinrakennus ja piharakennukset ovat valmistuneet päärakennuksen länsipuolelle, itäpuolella on työväen asuinrakennus. Kartanon pohjoispuolella olevasta karjapihasta on luovuttu; väentuvan kuistit on siirretty väentuvan itäpuolelle, karjapiha on muutettu nurmialueeksi, jota reunustamaan on istutettu lehmusrivi itäpuolelle ja länsipuolelle on rakennettu pitkänmallinen piharakennus symmetrisesti väentuvan kanssa. Saapuminen kartanolle on muutettu pohjoiseen tallin vierestä. Koillisesta johtavaa kartanotietä on kehitetty ja sitä kautta johdetaan nyt kulku myös Lemunniemen tonteille, kartanon pihapiirin läpimenoliikenne on loppunut.

3.7 Ala-Lemun kartano 1950-luvulla

Vuosina 1939 -1968 omistajina olivat Eliel Sundströmin poika Jan Erik Sundström ja puolisonsa Edith Erika. Talvisodan pakkaset veivät puutarhan hedelmäpuita, tilalle istutettiin 2000 uutta tainta.

Vuonna 1968 kartano siirtyi Turun kaupungin omistukseen, Jan Erik Sundströmillä oli hallintaoikeus kartanoon vuoteen 1971 asti

Rakennettu tilanne 1950-luvun lopulla

Hedelmäpuutarha on nyt laajimmillaan, puutarhaviljelyä on laajennettu päärakennuksen luoteispuolen peltoalueelle sekä kartanosta länteen olleille peltoalueille. Uusien puutarha-alueiden suojaksi on istutettu kuusiaitoja. Kartanon eteläpuolen puutarhan käytäväverkosto on alkanut harventua. Puutarhurin pihapiirin itälaidalla oli kasvihuoneet. Päärakennuksen keittiösiipi oli purettu ja tilalle oli rakennettu pienempi umpikuistimainen rakennusosa. Tallirakennuksen pohjoispäädyssä on ollut viljasiilo tai rehusiilo, se on sittemmin purettu.

3.8 Ala-Lemun kartano 1980-luvulla

Jan Erik Sundströmin poika Juhani Sundström oli kartanon vuokraajana vuosina 1968 – 1975. Sekä Jan Erik että Juhani pitivät ravihevosia. Entisen mattotehtaan edustalla olevan peltoalueen ympärillä oli harjoitusravitrata. Vuonna 1982 kartanon vuokraajaksi tuli Varsinais-Suomen kansallissäätiö, joka aloitti kartanorakennusten kunnostamisen.(6.)

Rakennettu tilanne 1980-luvulla.

1970-luvulla kartanon eteläpuolella olevan vanhimman hedelmäpuutarhan käytäväverkosto oli alkanut kadota ja puutarhan uudempia laajennusosia alettiin muuttaa takaisin peltoviljelyyn. 1980-luvulla nämä puutarhan laajennusosat olivat jo kokonaan takaisin peltoalueina, kuusaidat olivat kasvaneet korkeiksi. Väentupaa symmetrisesti vastapäätä ollut piharakennus oli purettu, myös kasvihuoneet oli purettu. 1980-luvulla purettiin myös tallirakennuksen lähistöllä olleet kartanotilan toimintaan liittyneet rakennukset. Päärakennuksesta lounaaseen olevan kotitarvemyllyn läheinen pitkänmallinen talousrakennus oli hävinnyt jo paljon aiemmin.

3.9 Ala-Lemun kartano, nykytilanne

Vuonna 2011 Ala-Lemun kartanon maan vuokraoikeus ja rakennukset siirtyivät Varsinais-Suomen kansallis-säätiöltä Lemon Golf Oy:lle ja vuonna 2013 Lemon Kartano Oy (nimi aikaisemmin Lemon Golf Oy) osti kartanon maa-alueen Turun kaupungilta.

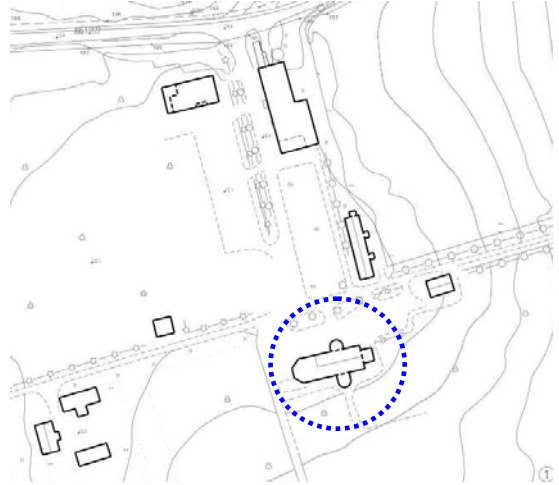
Nykytilanne

Puutarhurin asunnon piharakennuksien tilalle oli rakennettu 1990-luvulla uudet samanlaiset rakennukset ja perustettu tenniskenttä pihapiirin eteläpuolelle. 2010-luvulla tallirakennukseen oli tehty muutoksia, rakennettu viereen uusi talousrakennus ja rantaan oli tehty uusi sauna sekä venelaiturit.

4. RAKENNUSKOHTEET

4.1 Päärakennus

Kuvaus: Kartanon päärakennuksen etupihalle saavutaan pohjoisesta Lemuntieltä tallirakennuksen vierestä, tulotietä reunustaa kookas kuusirivi länsipuolella. Päärakennuksen edustalla on suorakaiteen muotoinen nurmialue, jota reunustaa ruusupensaat ja nurmialueen laidalla kasvaa 2 kartiotammea. Etupihaa rajaa idässä lehmusrivi ja väentupa, jonka vanhin osa on peräisin samalta ajalta päärakennuksen kanssa. Kartanon editse itä – länsisuunnassa kulkee puukujaanne. Kujanteen varrella sijaitsee kartanon pihapiirin rakennuksia; pihapiirin itäpuolella on entinen työväen asuinrakennus ja pihapiirin länsipuolella vanha aitta sekä puutarhurin asuinrakennus ja siihen liittyvät piharakennukset. Päärakennuksen edustalla kasvaa huomattavan kookas ja iäkäs metsälehmus. Rakennuksen sisäänkäyntinä on umpikuisti, jossa on viistot nurkat, ulko-oven päällä ikkunassa on lyhty. Meren puolella on aumakattoinen terassi ja sen päällä parveke. Itäpäädyssä on umpikuistimainen 1-kerroksinen rakennusosa ja länsipäädyssä 1-kerroksinen entinen talvipuutarha, jonka päällä on laaja terassi.

Historia: Ala-Lemun kylä oli syntynyt 1200-luvun alkuun mennessä, kylä mainittiin 1400-1500-luvuilla kaksitaloisena (5.). Isojaossa Ala-Lemu oli yksinäistalo ja muodosti oman kylän (jakokunnan). Kartano sijaitsi alunperin Sovinnonmäellä, piispa C.F.Mennanderin tultua omistajaksi vuonna 1763 kartanon paikka muutettiin alkuperäistä paikkaa lännemmäksi ns. Niemenpellolle, johon rakennettiin kartanon päärakennus ja maatilatalousrakennukset. Navetta lienee sijainnut päärakennuksen vieressä ("liian lähellä") ja muut pihan rakennukset muodostivat symmetrisen/ säännöllisen muotoisen pihapiirin. Vanhoja rakennuksia siirrettiin Sovinnonmäeltä (Lähde: ____). Kartanolla on ollut useita omistajia, ks. edellä kohta 3. Taiteilija Juho Mäkelä (1885-1943) on maalannut interiöörin kartanosta sekä maisemamaalauksen kanuunakukulasta 1925 (6.).

Päärakennus ja metsälehmus.

Julkisivu pohjoiseen, pääsisäänkäynti.

Ulko-oven päällä oleva lanterni.

Meren puolella on kertaustyylinen terassi.

Itäpäädyn rakennusosa on rakennettu keittiösiiven tilalle. Länsipäädyn entistä talvipuutarhaa.

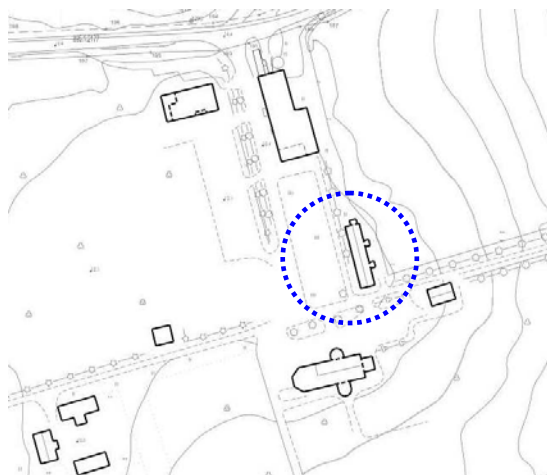
KARTANON PÄÄRAKENNUS, RAKENNUSTIEDOT:

Käyttö: (alkup.) nyk.	(Kartanon päärakennus, asuinrakennus, länsipäädyn matala osa talvipuutarha) Matkailukäyttö; kokoontuminen ja juhla- ja majoitusrakennus. Länsipäädyn entinen talvipuutarha juhlatilana, päällä parveke.
Rak.aika:	1765-1767. Itäpäädyn keittiösiipi 1800-luvun alussa, purettu vuoden 1946 jälkeen. Länsipäädyn talvipuutarha, meren puolen terassi ja altaani 1800-luvun lopussa -1900-luvun alussa. Peruskorjauksia 1982-84
Suunnitt., rak.	Turun kaupunginarkkitehti Christian Friedrich Schröder. Rakennustöitä valvoi Schröder ja prof. Bilmark. Talvipuutarha, meren puolen terassi ja altaani arkkitehti Carl Eugen Armfelt. Sisätilojen muutossuunnittelu 1922-23 Harald Andersinin arkkitehtitoimisto. Peruskorjaukset 1982-84: B.Casagrande & K. Haroma (6.)
Kerrosluku:	2 + kellari
Perusta:	Luonnonkivi
Runko:	Hirsirakenne
Kattomuoto:	Mansardikatto, jossa poikkipäädyt etelä ja pohjoispuolella. Pääsisäänkäynnin kuistissa, Itäpäädyn kuistissa ja meren puolen terrassin katoissa aumattu katto (eri kaltevuuksilla)
Kate:	Pystysaumattu peltikate
Ulkovuoraus:	Vaakaponttilaudoitus. Pääsisäänkäyntikuistin alaosa pystyponttilaudoitus, poikkipäädyissä yläosa pystyponttilaudoitus.
Ulkovärit:	Vaalean keltainen pääväri. Ikkunat, ikkunoiden kehyslaudat, nurkkapilasterit ja räystäslaudat valkoiset. Pääovi tummanruskea. Julkisivujen pääväri oli vielä 1800-luvun alkupuolella punamulta, väri oli keltaista väriä edullisempaa. Väriyksessä tavoiteltiin alun perin vaaleaa keltaista (1.).
Eriyispiirteet:	Mansardikatto, jossa poikkipäädyt pohjoiseen ja etelään, molemmilla puolilla kaksi kattoikkunaa. Katon harjalla italiaani, itä- ja länsipäädyssä kattoratsastajat. T-ikkunat, pääsisäänkäyntikuistin ovi tammiovi, sen yläpuolella olevassa ikkunassa lanterni.
Säilymisedellytykset:	Asemakaavassa (Tunnus A3900) suojeltu sr: Rakennusta ei saa purkaa. Korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen historiallisesti arvokas luonne säilyy.
Kohteen kulttuurihistoriallisen arvon kuvaus:	<u>Alueellinen arvo:</u> Seudullisesti merkittävä <u>Historiallinen:</u> Piispa Carl Fredrik Mennanderin (1712-1786) vuonna 1765 rakennuttama kartanon päärakennus, suunnittelijana Turun kaupunginarkkitehti Christian Friedrich Schröder. Kartano oli sijainnut alunperin idempänä Sovinonmäellä, Ala-Lemun kylä oli syntynyt 1200-luvun alkuun mennessä, se tunnettiin 1400-1500-luvuilla 2-taloisena. <u>Maisemallinen:</u> Rakennukseen liittyy vanha itä-länsisuuntainen tieyhteys, joka on kartanon lähialueella puukujanne. Rakennuksen eteläpuolella on hedelmäpuutarha, joka on perustettu samaan aikaan rakennuksen rakentamisen kanssa. Rakennus sijaitsee pienellä mäellä ja pihapiiri erottuu omana kokonaisuutenaan avoimessa peltomaisemassa (pihapiirin puusto luo silhuettia). Rakennuksen etualalla oleva kunniapiha on tehty 1920-1930-luvulla (alunperin tulosuunta oli idästä ja pihan muoto oli säännöllisen muotoinen ja jaettu mies- ja karjapihaan). Maisemallinen arvo säilynyt. <u>Rakennushistoriallinen:</u> Arkkitehti C.F. Schröderin suunnitteleman päärakennuksen ulkoasu perustuu sotilasvirkatalomallipiirustusten ja Wijnbladin mallikirjojen virikkeille, mansardikatto on Schröderin suunnitteleuille rakennuksille tyypillinen; matalahko (1.). Meren puoleinen terassi (Armfelt) kertaustyylinen. Rakennuksessa tehty paljon muutoksia, mm. kertaustyylinen altaanin katos purettu, talvipuutarhaosan julkisivulaudoitus lisätty myöhemmin, talvipuutarhaosan katto on ollut aumattu, katon päälle on myöhemmin rakennettu avoterassi. Sisätiloissa tehty muutoksia. Rakennuksen alkuperäinen perusmuoto säilynyt, katon lappeen ikkunat alkuperäiset.

4.2 Muonamiehen talo

Kuvaus: Kartanon päärakennuksen etupihaa reunustava 1-kerroksinen, satulakattoinen, pitkänmallinen, punamullattu rakennus. Rakennuksen länsipuolella kasvaa täysikasvuinen lehmusrivi lähellä rakennusta, sen suuntaisesti, lehmusrivi on rakennuksen ja nurmialueen välissä. Nurmialue on suorakaiteen muotoinen ja sitä reunustaa ruusupensaat. Nurmialueen eteläosassa kasvaa kaksi kartiotammea. Kartanon työväestön asuintiloina toimineen rakennuksen sisäänkäynnit ovat avo-kuisteista rakennuksen itäpuolelta ja pohjoispäädystä, myös eteläpäädyssä on ulko-ovi.

Historia: Rakennuksen alkuperäinen osa on rakennettu kartanon päärakennuksen rakentamisen aikoihin, sitä jatkettiin 1800-luvun lopulla. Sisäänkäynnit ovat olleet karjapihalta, eli rakennuksen länsipuolelta. Karjapiha muutettiin luonteeltaan kunniapihamaiseksi samassa yhteydessä kun ajotie ja päälähestymissuunta kartanolle järjestettiin pohjoisesta tallin vierestä, nämä muutokset tehtiin 1927-1939 välisenä aikana, tällöin myös muonamiehen talon sisäänkäynnit muutettiin rakennuksen itäpuolelle.

Käyttö: (alkup.)	(Kartanon työväestön asuinrakennus) Matkailukäyttö; majoitustiloina.
Rak.aika:	Rakennuksesta osa on rakennettu 1765 (1760-luvulla). Rakennusta on jatkettu 1800-luvun lopulla. Kustien muutos rakennuksen länsipuolelta itäpuolelle 1930-luvulla. Kunnostus 1986-88.
Suunnitt., rak.	Alkueräisen osan suunnittelija ei tiedossa. Laajennuksen suunnittelijana arkkitehti Carl Eugen Armfelt (?) Kunnostus 1986-88: B.Casagrande & K. Haroma (6.)
Kerrosuku:	1
Perusta:	Luonnonkivi
Runko:	Hirsirakenne, pitkänurkat
Kattomuoto:	Satulakatto
Kate:	Savitiili
Ulkovuoraus:	Pystylauditus peiterimoitettu, vaakalista ikkunoiden alareunassa. Päädyissä lisäksi kerroslista.
Ulkovärit:	Punamulta. Ikkunat, ikkunoiden kehyslaudat, nurkkapilasterit (pitkänurkkien koteloinnit), följari- en koteloinnit ja räystäslaudat valkoiset. Ulko-ovet tummanruskeat.
Erityispiirteet:	Pitkän mallinen, suorakaiteen muotoinen rakennus, jossa kaksi avo-kuistia itäpuolella ja yksi kuisti pohjoispäädyssä. 2 kuistia on ollut aiemmin pihan puolella (vuoden 1927 valokuvan pe- rusteella), mutta 1939 ilmakuuvan perusteella nämä kuistit on muutettu rakennuksen itäpuolelle. Samaan aikaan on istutettu lehmusrivi rakennuksen länsipuolelle. Ikkunat kuusiruutuiset kah- della puitteella. Hirsirakenteen pitkänurkat ja följarit koteloitu pilasterimaisiksi. Savupiipuista osa purettu? Ulko-ovet vinopaneloidut, ilmeisesti uudet.
Säilymisedelly- tykset:	Asemakaavassa (Tunnus A3900) suojeltu sr: Rakennusta ei saa purkaa. Korjaus- ja muutos- töiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen historiallisesti arvokas luonne säilyy.
Kohteen kult- tuurihistorialli- sen arvon ku- vaus:	Historiallinen: Piispa Carl Fredrik Mennanderin (1712-1786) omistajusaikana rakennettu kartanon väentuparakennus, jota on laajennettu 1800-luvun lopulla. Maisemallinen: Rakennus rajaa nykyistä etupiha-aluetta idässä, on kartanon päärakennuk- selle alisteinen. Rakennus on alun perin liittynyt karjapihaan ja sisäänkäynnit ovat olleet rakennuksen länsipuolella. Rakennus hahmottuu avoimessa peltomaisemassa kartanon pihapiiriä rajaavana rakennuksena. Maisemallinen arvo on säilynyt. Rakennushistoriallinen: Rakennuksessa on selkeät ja yksinkertaiset mittasuhteet, raken- nuksen tyylipiirteet ovat säilyneet muutostöissä.

Julkisivu länteen ja lehmusrivi.

Rakennuksen eteläpääty.

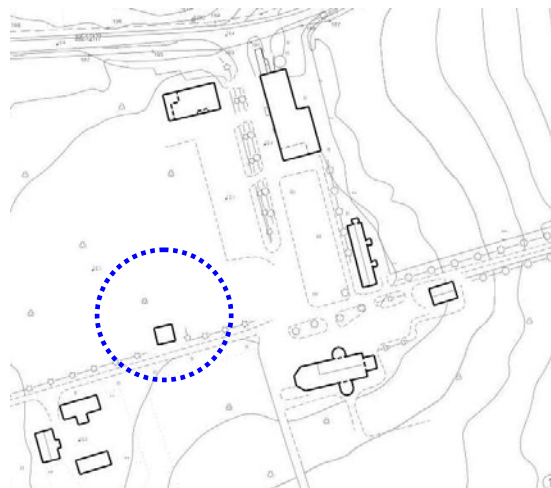

Julkisivua itään.

4.3 Luhtiaitta

Kuvaus: Kartanon päärakennuksen edustalla itä- länsisuuntaisesti kulkevan puukujanteen varrella, päärakennuksesta luoteeseen on 2-kerroksinen hirsirakenteinen aitta.

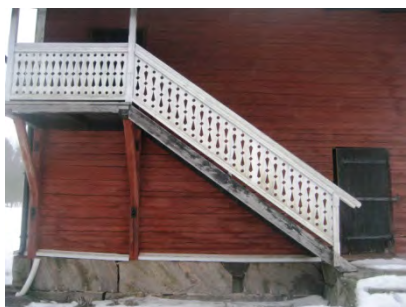
Historia: Aittarakennus on rakennettu August Armfeltin ollessa omistajana.

Käyttö: (alkup.)	(Vilja-aitta) Varasto
Rak.aika:	1800-luvun lopulla.
Suunnitt., rak.	arkkitehti Carl Eugen Armfelt
Kerros-luku:	2+kellari
Perusta:	Luonnonkivipaadet, itäpäädyssä käynti kellariin, käyntiaukon sivut muurattu tiilestä.
Runko:	Hirsirakenne veistettyä pelkkahirttä, lyhytnurkka
Kattomuoto:	Satulakatto
Kate:	Huopakate (?)
Ulkovuoraus:	Ei ole. Nurkissa nurkkalaudat.
Ulkovärit:	Punamulta. Ikkuna-aukkojen kehyslaudat, portaiden ja luhtikäytävän kaide sekä nurkkalaudat valkoiset, ovet ja luukut mustat, katto musta.
Erityispiirteet:	Korkea kompakti hirsirakennus, jossa satulakatto. Katon räystäs jatkuu luhtikäytävän ja portaiden päälle. Luhtikäytävän ja portaiden kaide tehty pystylautoista, jotka on lehtisahattu koristeellisesti, laudat on liitetty yhteen vierä viereen, vaikutelma pitsimäinen.
Säilymisedellytykset:	Asemakaavassa (Tunnus A3900) suojeltu sr: Rakennusta ei saa purkaa. Korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen historiallisesti arvokas luonne säilyy.
Kohteen kulttuurihistoriallisen arvon kuvaus:	Historiallinen: Arkkitehti Carl Eugen Armfeltin suunnittelema kartanon vilja-aitta. Maisemallinen: Rakennus sijaitsee päärakennukselta länteen lähtevän puukujanteen varrella, peltoalueen reunalla. Kuuluu kartanon rakennuksiin ja sijaitsee melkein pihapiirissä, mutta omana erillisenä rakennuksenaan. Rakennushistoriallinen: Rakennus on selkeä ja yksinkertainen perusmuodoltaan. Koristeellisesti sahattu luhtikäytävän ja –portaiden kaide.

Rakennus nähtynä idästä.

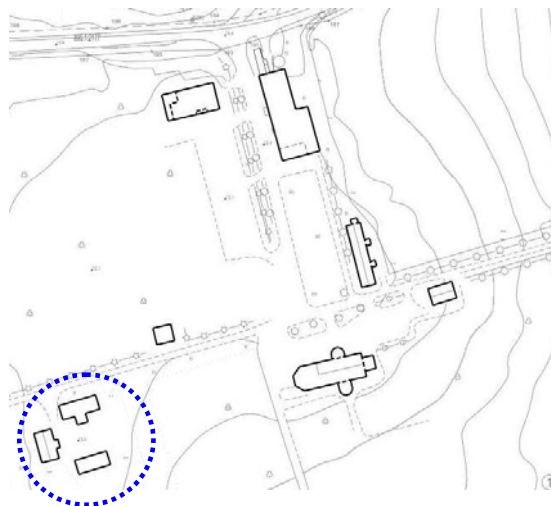
Rakennuksen eteläjulkisivua.

Luhtikäytävän kaide.

4.4 Puutarhurinasunto ja 2 talousrakennusta

Kuvaus: Kartanon päärakennuksesta länteen, puukujanteen eteläpuolella on kolmen 1-kerroksisen rakennuksen muodostama neliömäinen pihapiiri. Puutarhurinasunto on pihapiirin länsilaidalla, harja kohtisuoraan puukujannetta päin, sen edessä molemmin puolin pihaa on vaja- ja varastorakennukset puutarhaviljelyä varten. Pihapiirin eteläpuolelle on 1990-luvulla rakennettu aidattu tenniskenttä. Asuinrakennuksen pohjoispuolella kasvaa kaksi kookasta tuijaa.

Historia: Puutarhurin asuinrakennus on rakennettu 1926, rakennus sisältää kaksi asuinhuoneistoa. Pohjakaavassa on paritupamaisuutta (5.). Rakennuksessa on myöhemmin asunut karjakko ja tallimies (6.). Pihan itälaidalla on 1950-luvulla ollut 2 kasvihuonetta. **Pihapiirin vaja- ja varastorakennukset oli rakennettu samaan aikaan asuinrakennuksen kanssa, mutta ne purettiin 1991-1992 ja tilalle rakennettiin kaksi samanlaista rakennusta, suunnittelijana B. Casagrande & K. Haroma. (6.).**

Käyttö: (alkup.)	(Puutarhurin asuinrakennus, karjalon ja tallimiehen asuinrakennus) Majoituskäyttö
Rak.aika:	1926
Suunnitt., rak.	Sigurd Frosteruksen ja Ole Gripenbergin arkkitehtitoimisto (5.)
Kerros-luku:	1
Perusta:	Lohkokivi
Runko:	Hirsirakenne
Kattomuoto:	Satulakatto
Kate:	Huopakate
Ulkovuoraus:	Pysty-lauditus peiterimoitettu. Nurkkalauditus leveä, pilasterimainen.
Ulkovärit:	Punamulta. Ikkunat, ikkunoiden kehyslaudat ja ikkunaluukut valkoiset, nurkka- ja räystäslaudat valkoiset, ovet valkoiset, katto musta.
Erityispiirteet:	1-kerroksinen, satulakattoinen suorakaiteen muotoinen rakennus, jossa avokuisti idän puolella. Avokuistissa on kolme valkoiseksi maalattua, koristeellisesti veistettyä pylvästä ja kaksi ulko-ovea. Ikkunat moniruutuiset. Räystäsrakenne korostetun tukeva, mikä yhdessä länsijulkisivun ikkunaluukkujen kanssa tekee rakennuksesta "mökkimäisen". Vilppo ja Saressalon mukaan rakennus edustaa itsenäisyyden alkua "punainen tupa" –arkkitehtuuria, jolla luotiin kodikkuutta ja pysyvyyttä työväestön asumiseen.
Säilymisedellytykset:	Asemakaavassa (Tunnus A3900) suojeltu sr: Rakennusta ei saa purkaa. Korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen historiallisesti arvokas luonne säilyy.
Kohteen kulttuurihistoriallisen arvon kuvaus:	Historiallinen: Sigurd Frosteruksen ja Ole Gripenbergin arkkitehtitoimiston suunnittelema puutarhurin asuinrakennus, liittyy kartanon puutarhaviljelyn historiaan. Maisemallinen: Rakennus pihapiireineen sijaitsee kartanon pihapiirikokonaisuudesta erillään ja muodostaa oman pienempi mittakaavaisen kokonaisuuden sijaiten tiiviisti puukujanteen vieressä. Pihapiirin rakennukset hahmottuvat 1-kerroksisina selkeästi alisteisina kartanoon nähden. Rakennushistoriallinen: Rakennus edustaa 1920-luvulle ominaista punainen tupa –arkkitehtuuria.

Asuinrakennus nähtynä puukujanteelta.

Näkymä pihapiiriin koillisesta.

Puukujanteen viereinen vaja- ja varastorakennus.

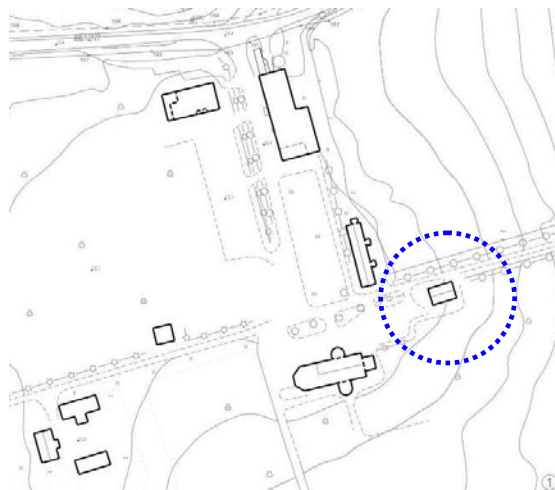
4.5 Työväen asunto

Kuvaus: Kartanon päärakennuksesta itään, puukujanteen eteläpuolella on 2-kerroksinen, mansardikattoinen asuinrakennus, jossa on T-malliset ikkunat. Länsipäädyssä on avokatos, josta sisäänkäynti.

Rakennus nousee ensimmäisenä esiin maisemalliseksi kiintopisteeksi - kartanon päärakennuksen sijasta – saavuttaessa Lemuntietä koillisesta.

Historia: Vuoden 1924 kartan mukaan rakennus on jo ollut olemassa. Mahdollisesti rakennus on ollut ensin 1-kerroksinen ja sitä on korotettu 2-kerroksiseksi ja harjakatto-muoto muutettu mansardikatoksi myöhemmin (1960-luvulla?).

Korjauksia tehty 1984 (6.)

Käyttö: (alkup.)	(Työväen asuinrakennus, talonmiehen asunto) Majoituskäyttö
Rak.aika:	1920-luvun alussa viimeistään, mahdollisesti vanhempi (?) korotettu 2-kerroksiseksi 1960-luvulla? Korjauksia 1984 (6.)
Suunnitt., rak.	-?
Kerros-luku:	2
Perusta:	muurattu sokkeli luonnonkivistä
Runko:	Hirsirakenne, yläkerta rankorakenne
Kattomuoto:	Mansardikatto
Kate:	Aaltopelti
Ulkovuoraus:	Vaakaponttilaudoitus, yläkerran kohdalla päädyissä pystyponttilaudoitus
Ulkovärit:	Valkoinen pääväri. Ikkunat, ikkunoiden kehyslaudat valkoiset, nurkka- ja räystäslaudat valkoiset, katto punainen.
Eriyispiirteet:	Rakennus sijaitsee kartanon päärakennuksen itäpuolella puukujanteen vieressä, puutarha-alue aukeaa rakennuksen eteläpuolella. Rakennuksessa on korkea luonnonkivistä muurattu sokkeli. Ikkunat T-malliset, mutta eivät ole alkuperäiset. Itäpäädyn T-ikkuna muita ikkunoita suurempi-kokoinen. Ulkoseinät lisäeristetty, ikkunat jääneet syvälle julkisivussa. Eteläpuolella frontonimainen kattoikkuna.
Säilymisedellytykset:	Asemakaava(Tunnus A3900): rakennus on mahdollista korvata uudella, rakennusoikeutta rakennusalalla 120 k-m2.
Kohteen kulttuurihistoriallisen arvon kuvaus:	Historiallinen: Rakennus on ollut kartanon työväestön asuinkäytössä, liittyy kartanon kehityshistoriaan. Rakennushistoriallinen: Mahdollisesti rakennuksen ensimmäinen kerros on vanhempi, tarvitaan lisäselvityksiä rakennushistoriallisen arvon määrittämiseksi.

Itäpääty.

Puukujanteen puoleinen julkisivu.

Eteläjulkisivu, puutarhaan päin.

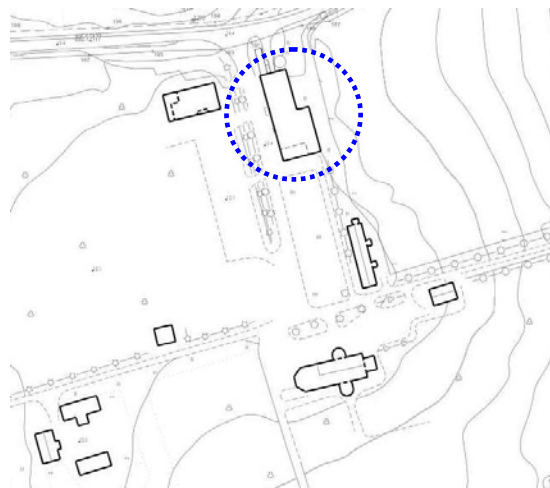

Länsipääty.

4.6 Talli

Kuvaus: Suorakaiteen muotoinen, kookas, harjakattoinen tallirakennus sijaitsee aivan Lemuntien vieressä, pääty kohden tietä. Kartanon pihapiiriin saavutaan tallin vierestä, tietä reunustaa kookas kuusirivistö länsipuolella, mikä erottaa tulotien paikoitusalueesta. Tallin silta on Lemuntielle päin, sillan kautta on pääsy tallin ylisille. Sillan vieressä kasvaa kookas mäntypuu ja Lemuntietä reunustaa hevoskastanjat. Tallin länsipuolelle on rakennettu vuosien 2005 – 2010 välillä uusi talousrakennus.

Historia: Kartanon pihapiiriin saavuttiin alunperin idästä Sovinonmäen suunnasta., vasta 1920-luvun lopulla tulosuunta muutettiin pohjoiseen. Uusi tieyhteys tehtiin 1897 Piispanristiltä kartanon itäpuolitse meren rantaan, siltä tieltä muodostettiin kartanon oma tie talli- ja muiden maatilan rakennusten luokse, vasta 1920-luvun lopulla tai 1930-luvun alkupuolella tämä tie kehitettiin siten, että Lemunniemen tonteille oli pääsy tätä tieyhteyttä pitkin, samalla tulosuunta kartanolle muutettiin pohjoiseen tallin vieritse. Tallin rakentamisajankohdasta on erilaista tietoa; Irja Sahlbergin inventoinnin (1946) mukaan talli olisi rakennettu jo 1800-luvun alussa. Vilppo, Saressalon mukaan Ala-Lemuun rakennettiin uusi navetta 1905 (Armfelt), joka uusittiin 1926 hevostalleiksi.

Käyttö: (alkup.)	(Talli 10 hevoselle) Matkailu-, ruokailu- ja juhlatilaisuuskäyttö
Rak.aika:	1905, 1926 (?) . Viimeiset muutokset ja 1-kerroksinen laajennus itään vuonna 2006.
Suunnittelija	1905 Armfeltin aikana, Vuoden 1926 suunnitelmat Sigurd Frosteruksen ja Ole Gripenbergin arkkitehtitoimisto (5.). Korjaukset vuonna 2006 Jukka Niskala, Sigge Oy, Kim Eklund
Kerrosluvu:	1+ ullakkokerros
Perusta:	Lohkokivi
Runko:	Hirsirakenne
Kattomuoto:	Satulakatto
Kate:	Pystysaumattu peltikate
Ulkovuoraus:	Pystylaudoitus peiterimoitettu, kerroslistan päältä pysty laudoitus. Nurkkapilasterit.
Ulkovärit:	Punamulta. Ikkunat, ikkunoiden kehyslaudat valkoiset, nurkkapilasterit valkoiset, ovet mustat tai punamullatut, katto harmaa. Silta kaiteineen mustaksi maalattu.
Eriyispiirteet:	Suurikokoinen tallirakennus, jossa silta pohjoispäädyssä. Kerroslista, pieniruutuiset ikkunat (länsipuolella), nurkkapilasterit. Rakennusta lieenee jatkettu 1924 jälkeen etelän suuntaan. Sisäänkäyntikatokset länsijulkisivussa uudet, samoin kuin eteläpäädyn pergola. Maisemallinen kiintopiste avoimessa peltomaisemassa ja Lemuntien tiemaisemassa.
Säilymisedellytykset:	Asemakaavassa (Tunnus A3900) suojeltu sr: Rakennusta ei saa purkaa. Korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen historiallisesti arvokas luonne säilyy.
Kohteen kulttuurihistoriallisen arvon kuvaus:	Historiallinen: Kartanon eläinsuojista ainut säilynyt rakennus. Kartanolla pidettiin vuosina 1922 – 1971 ravihevosia. Maisemallinen: Kookas rakennus sijaitsee Lemuntien vieressä, erottuu avoimessa peltomaisemassa idästä katsottuna. Pihapiiriin saavutaan tallirakennuksen vierestä. Rakennushistoriallinen: Rakennuksessa on 1920-luvulle ominaisia klassistisia piirteitä.

Näkymä Lemuntieltä koillisesta.

Tallin silta on Lemuntielle päin.

Länsijulkisivua. Kartanon pihaan saavutaan kuvassa näkyvää tietä tallirakennuksen vierestä.

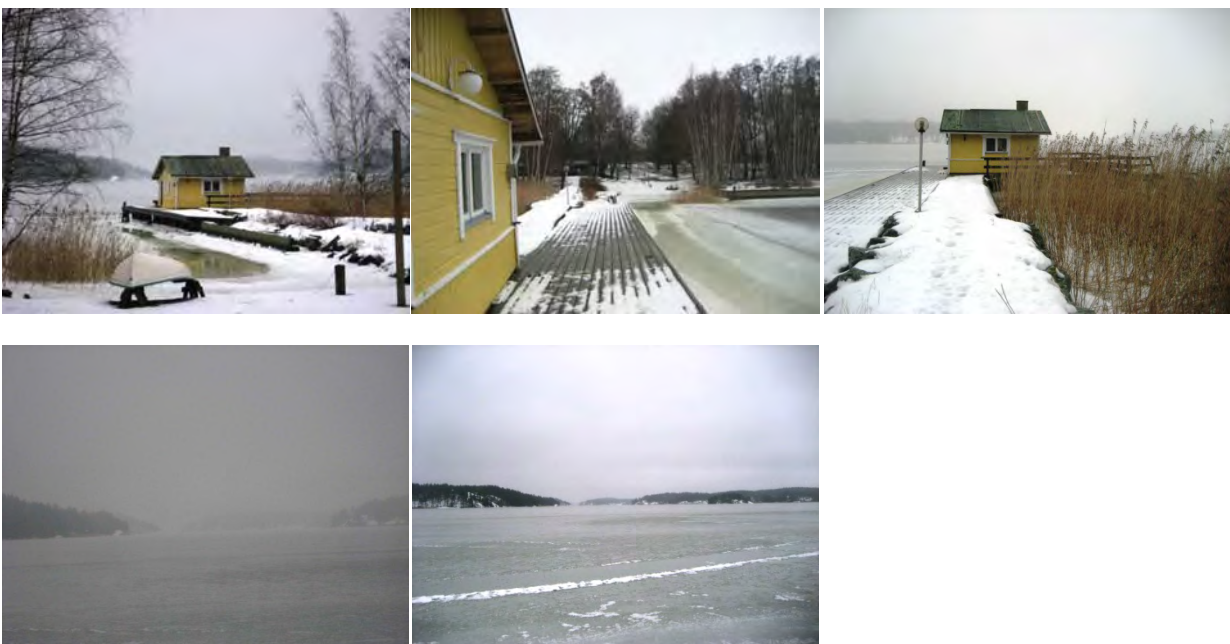
4.7 Kotitarvemylly

- Rakennettu 1925 Emil Sundströmin aikaan.
- Sementtitiilirakenne, tiilet profiloidut.

4.8 Rantasauna, uimakoppi

- Rakennusajankohta ei ole tiedossa, rakennus on ollut olemassa 1939, mutta on todennäköisesti vanhempi.
- Ollut rantasaunana.
- Alueelle tyypillinen, laiturin nokkaan tehty rakennus. Mm. Yli-Lemulla on ollut uusklassististyylinen "båthus" omassa rannassaan ja 1760-luvun kartan mukaan Sovinnonmäen rannassa on ollut yhteis-laituri, jossa samalla tavalla oli rakennettuna "båthus" laiturin päähän.
- Uudelle paikalle rakennetulla Ala-Lemun kartanolla oli ensin käytössä maalaituri, joka sijaitsee edelleen puutarha-alueen kaakkoispuolella.
- 1855 kartan mukaan laituri on jo rakennettu nykyiselle paikalle, rantaan johtavan puutarhakäytävän päätteeksi.
- Laiturin päästä avautuu pitkä merinäkymä Kuusiston ja Kaskerran välistä etelään.

6. LÄHDELUETTELO

- 1) Kartanot ja virkatalot Turun kaupunginarkkitehti Christian Friedrich Schröderin tuotannossa. Riitta Koskinen, väitöskirja Turun yliopisto, 2012.
- 2) Vanhoja suomalaisia puutarhoja, Eeva Ruoff, Otava, Helsinki, 2001, uusintapainos 2017.
- 3) Rakkaudesta rakennuksiin, kartanot Irja Sahlbergin tutkimuskohteina, toim. Irma Lounatvuori, Turun museokeskus, 2013.
- 4) Ala-Lemun Kartanon puutarha - historiaa ja nykypäivää, Liisa Tuomi, Turun porvarillinen kulttuuriyhdistys ry, Kaarinan Tasopaino Oy, 1991.
- 5) Kartano meren rannalla, Marja-Liisa Vilppo, Lassi Saressalo, Turun porvarillinen kulttuuriyhdistys ry, Serioffset Turku 1986.
- 6) Lemonniemen kaksi kylää, Paavo Väntsi, Olli Kauremaa, Turku 2019.
- 7) Kaarinan kunnan historia, Pentti Mäkelä, Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä 1997.
- 8) Maakunnallinen maisemaselvitys Varsinais-Suomi. Maija Rautamäki, Varsinais-Suomen seutukaavaliitto, Ympäristöministeriö, 1990.
- 9) Portti puutarhaan, historiallisten puutarhojen inventointiopas, Ranja Hautamäki, Museovirasto, 2000.
- 10) Historiallisten puistojen ja puutarhojen suojeleminen, hoito ja kunnostus. RT 99-11119.
- 11) Firenzen julistus, 1981. (icomos.fi).
- 12) Venetsian julistus, 1964 (icomos.fi)
- 13) Kansallisbiografia.fi
- 14) Taistelu Suomesta 1808 – 1809, Hugo Schulman, suom. Werner Anttila, Porvoo 1909.
- 15) Vänrikki Stoolin tarinat, Johan Ludvig Runeberg, suom. Paavo Cajander, kuvittanut Ernst Billgren, WSOY, Helsinki 2003. (Ilmestyi alunperin 1848 ja 1860).
- 16) Suomen historia, osa 4, toim. Paula Avikainen, Erkki Pärssinen, Weilin+Göös 1987.
- 17) Suomen sodan historia, Jussi T. Lappalainen, Lars Ericson Wolke, Ali Pylkkänen, SKS, 2008.
- 18) Ala-lemun rakennusinventointi, Irja Sahlberg 1946 (Museovirasto, Turun maakuntamuseo).
- 19) Ala-lemun rakennusinventointi, Mikkonen Maija 1985 Turun maakuntamuseo
- 20) Rakennusinventointien tarkistus Lemunniemen osayleiskaavaa varten, 2004, Maa ja Vesi Oy.
- 21) Alueellinen hulevesisuunnitelma. Ilmastonkestävä kaupunki –hanke, Turun, Kaarinan, Raision ja Liedon sekä Varsinais-Suomen liiton ja ELY -keskuksen yhteistyöprojekti vuonna 2014.
- 22) Ala-lemun kartanon ja Uusihaan luontoselvitys, Esa Lammi, Enviro 2014.
- 23) Kaarinan luontoselvitys 2016. Kaarinan kaupunki, ympäristönsuojelu.
- 24) Linnunhernetikkukoin esiintymisselvitys, Kari Nupponen, Faunatica 2017.
- 25) Maakotiloselvitys, Irene Routio, 2006

7. LIITTEET

Aikakerroskartat:

- 1760-luku
- 1850-luku
- 1890-luku
- vuoteen 1939 asti
- vuoteen 1958 asti
- 1980-luvulla
- 2010-luvulla (nykytilanne)

Tie johtanut tod. näk.
niemen kärkeen

pelto

Navetta

Neliruutuinen
puutarha

niitty

Ala-Lemon mylly

2. Augustin talontontti

1. Ala-Lemo
rässätilan talontontti

Yhteinen lastauspaikka
ja venevaja

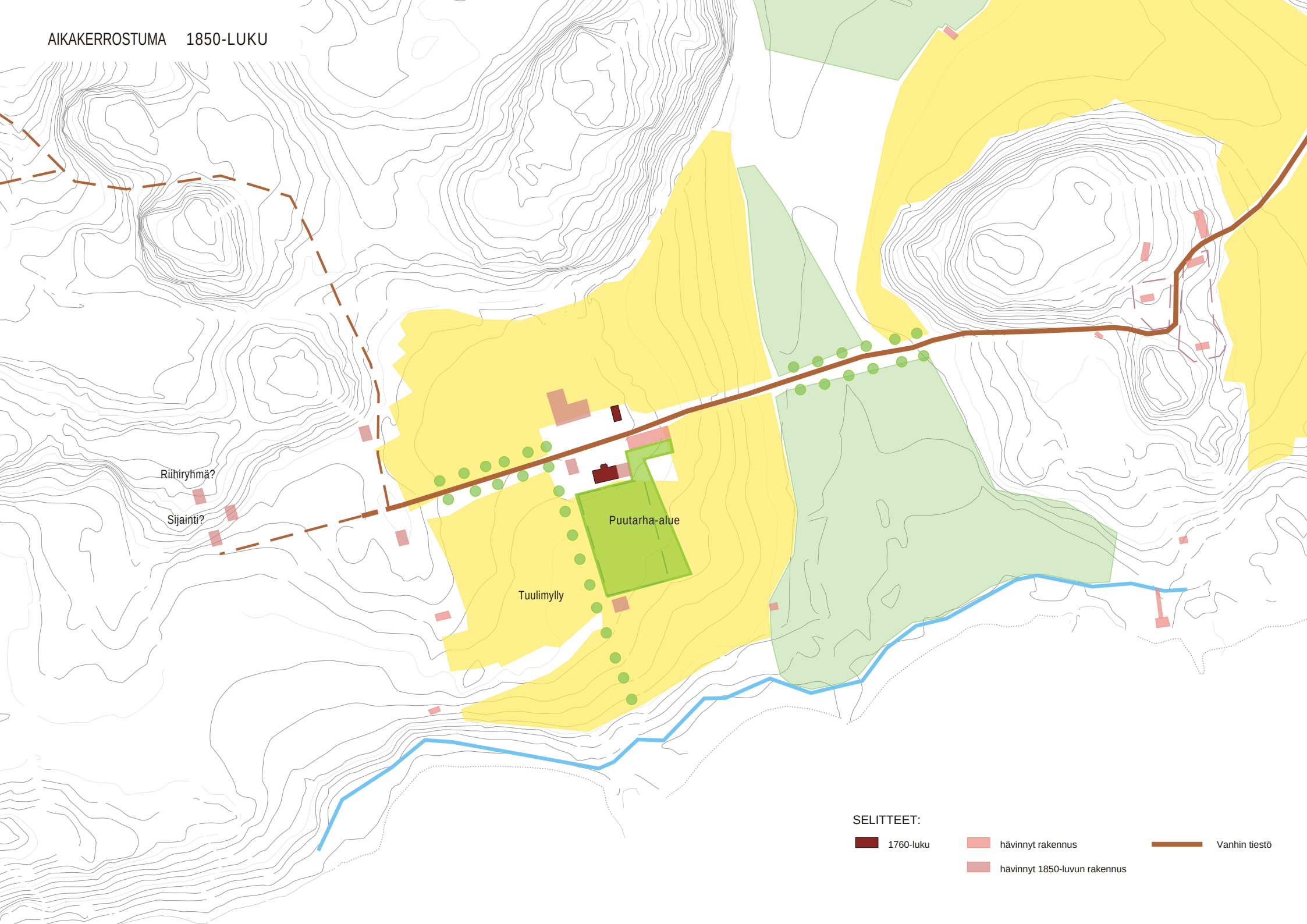
Sotilastorppa ja pelto

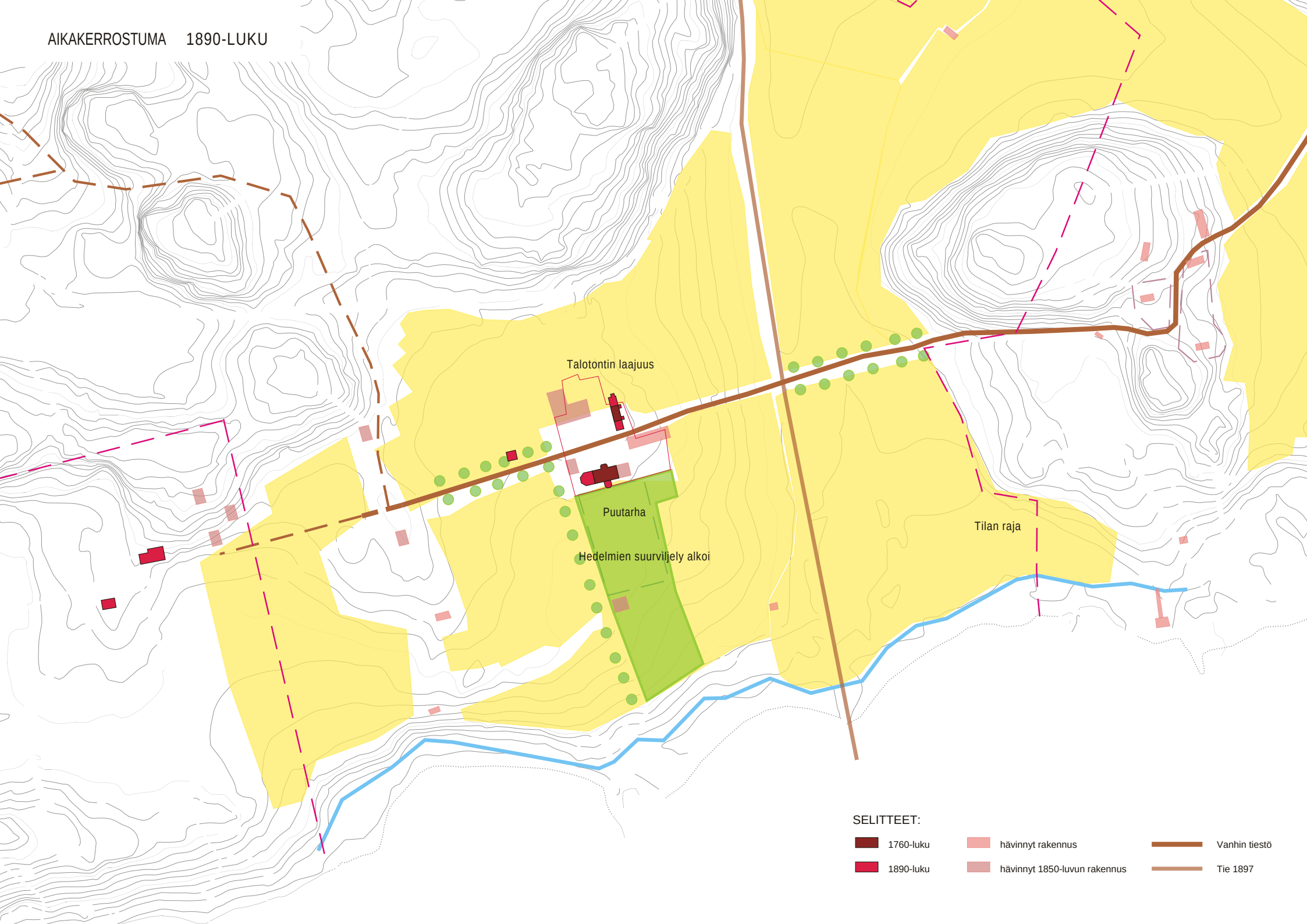
SELITTEET:

1760-luku

hävinyt rakennus

Vanhin tiestö

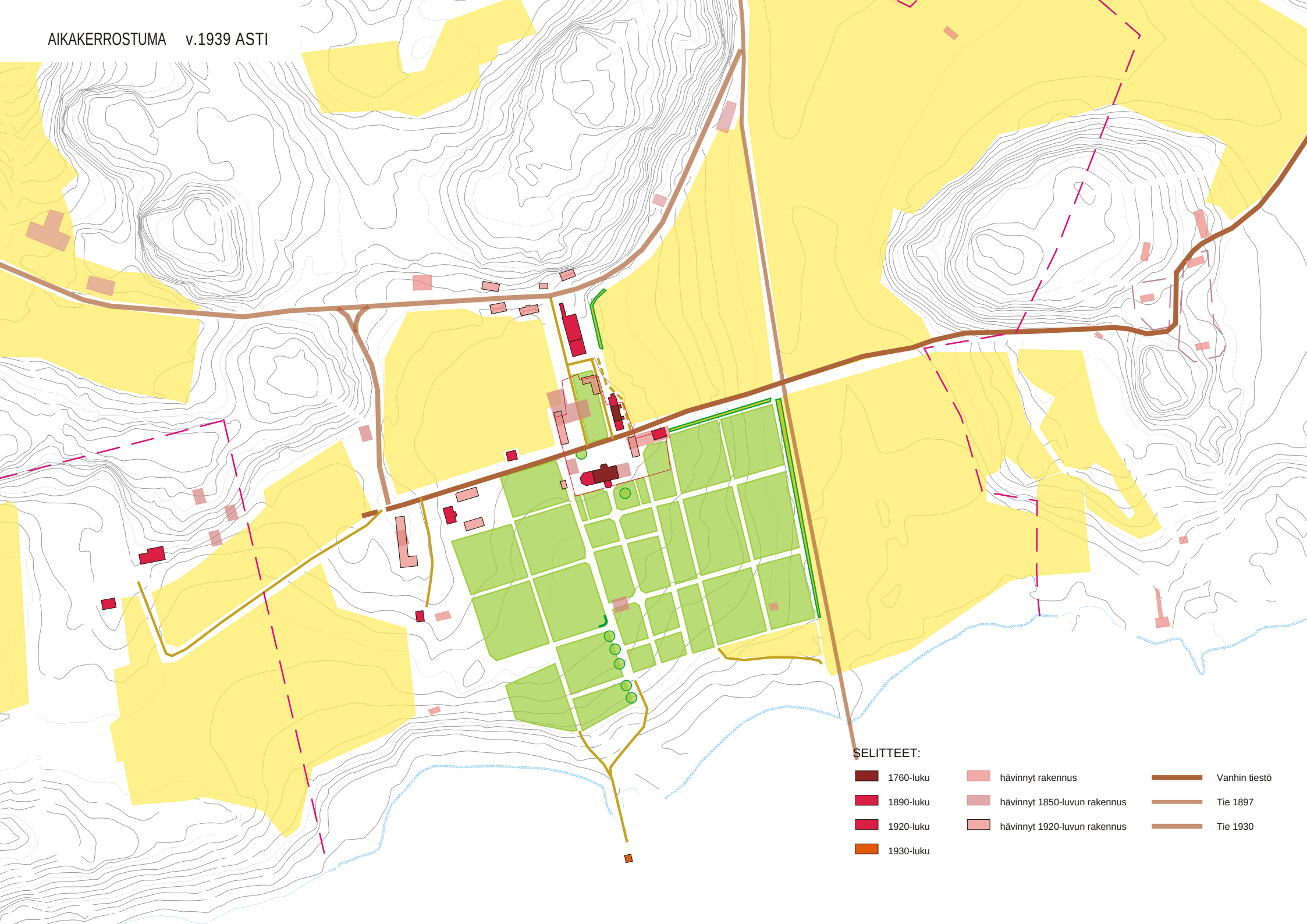

SELITTEET:

- 1760-luku
- 1890-luku

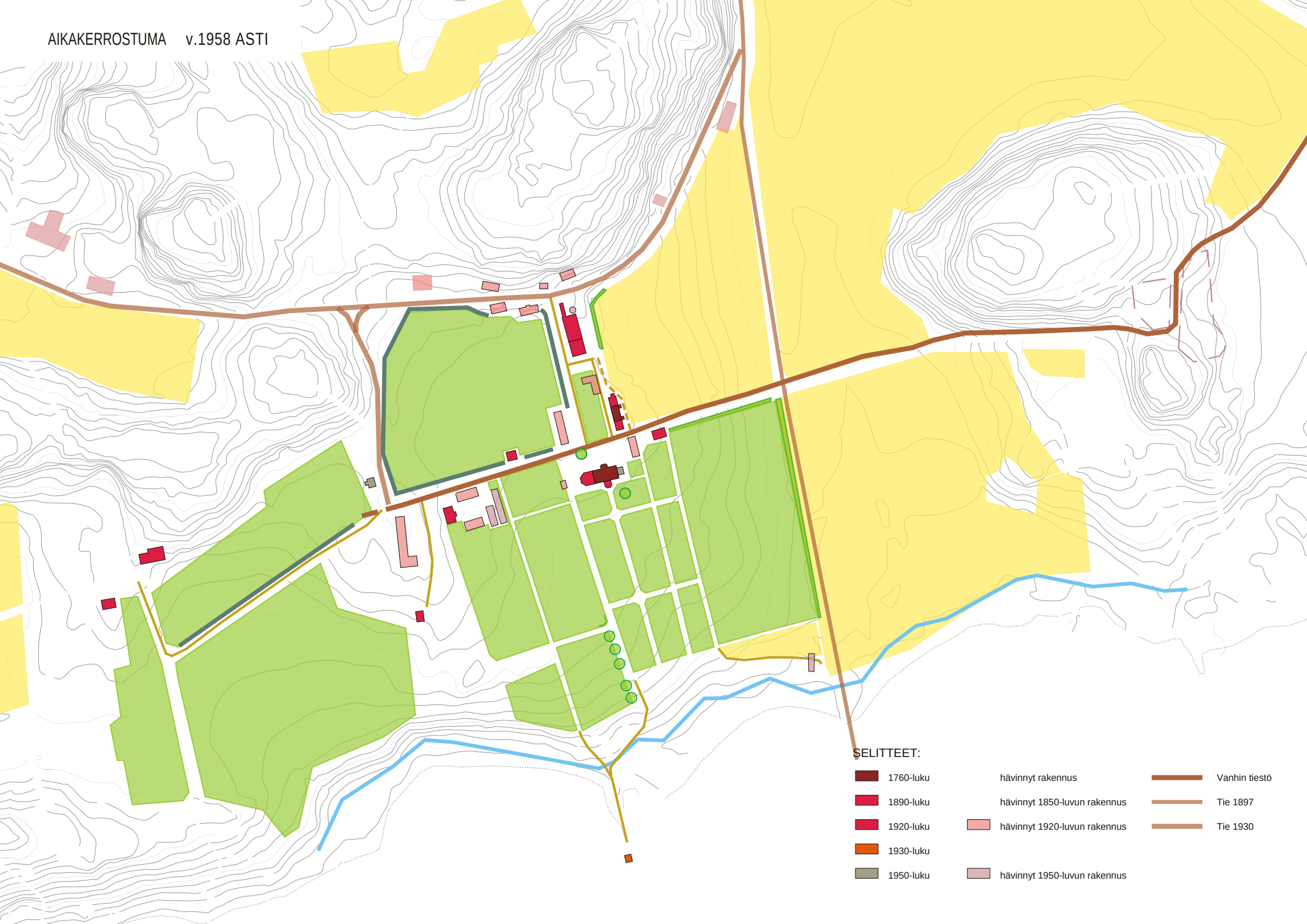
- hävinyt rakennus
- hävinyt 1850-luvun rakennus

- Vanhin tiestö
- Tie 1897

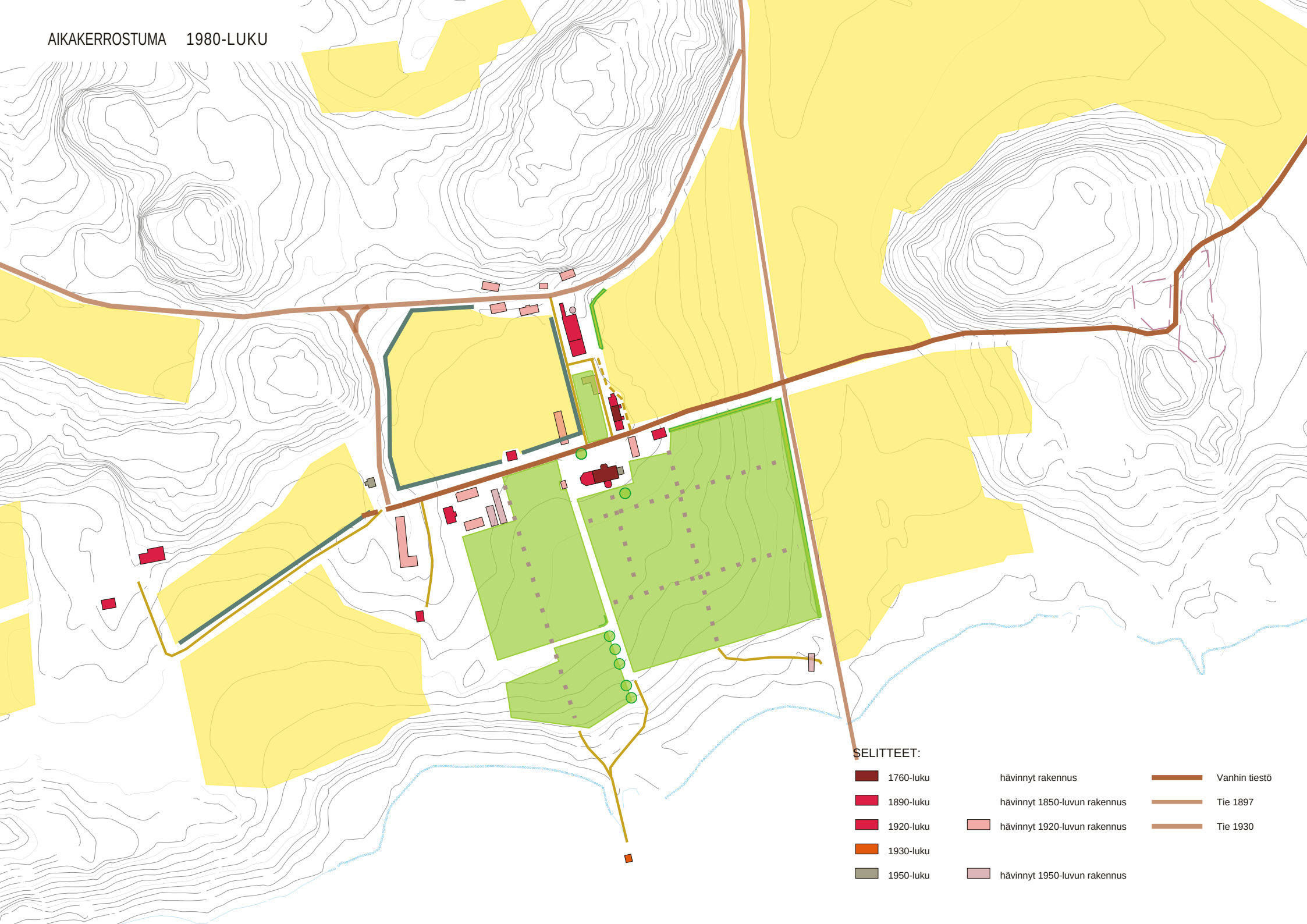
SELITTEET:

	1760-luku		hävinnyt rakennus		Vanhin tiestö
	1890-luku		hävinnyt 1850-luvun rakennus		Tie 1897
	1920-luku		hävinnyt 1920-luvun rakennus		Tie 1930
	1930-luku				

SELITTEET:

	1760-luku		hävinnyt rakennus		Vanhin tiestö
	1890-luku		hävinnyt 1850-luvun rakennus		Tie 1897
	1920-luku		hävinnyt 1920-luvun rakennus		Tie 1930
	1930-luku		hävinnyt 1950-luvun rakennus		
	1950-luku				

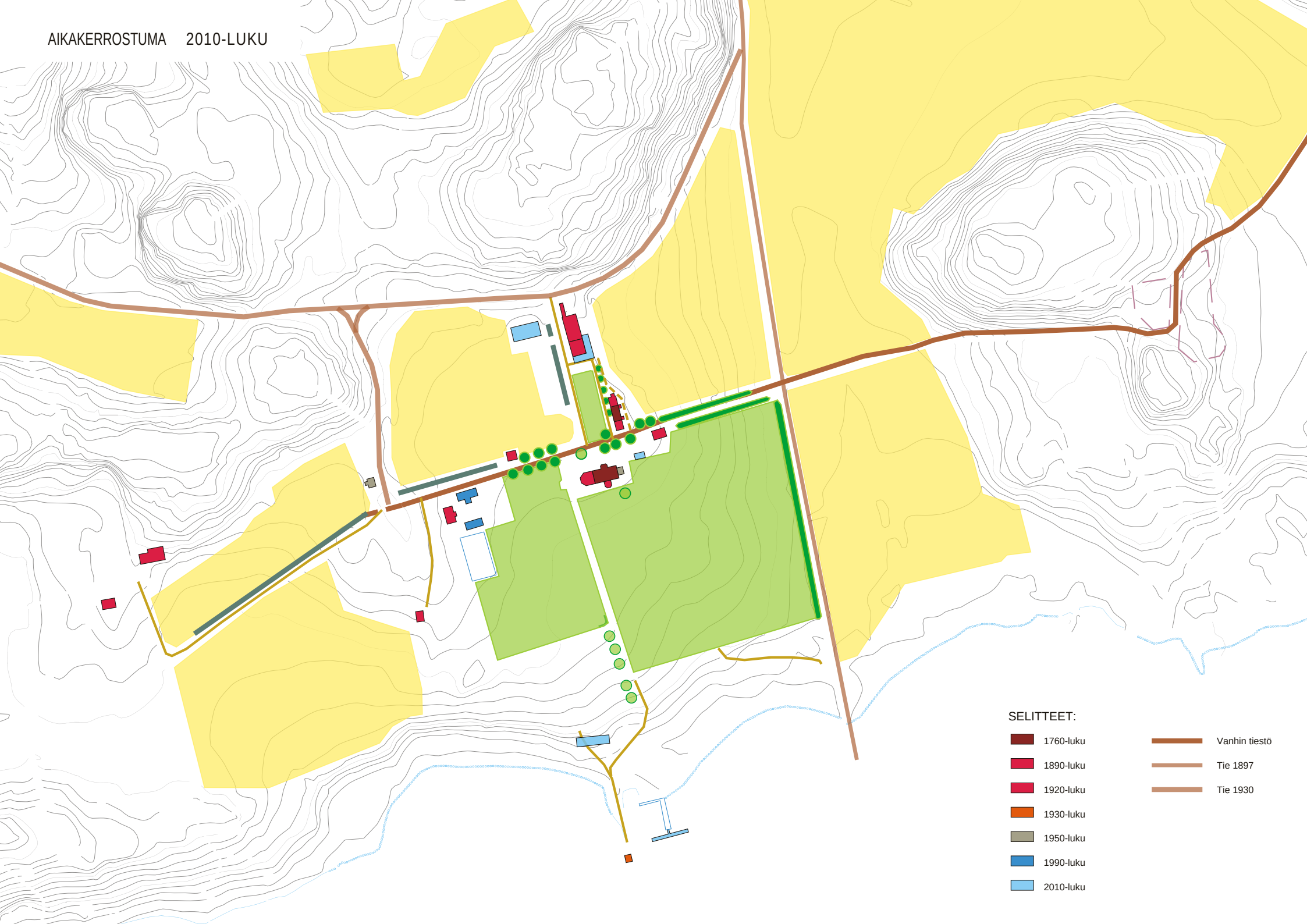

SELITTEET:

- 1760-luku
- 1890-luku
- 1920-luku
- 1930-luku
- 1950-luku

- hävinyt rakennus
- hävinyt 1850-luvun rakennus
- hävinyt 1920-luvun rakennus
- hävinyt 1950-luvun rakennus

- Vanhin tiestö
- Tie 1897
- Tie 1930

SELITTEET:

- 1760-luku
- 1890-luku
- 1920-luku
- 1930-luku
- 1950-luku
- 1990-luku
- 2010-luku

- Vanhin tiestö
- Tie 1897
- Tie 1930

ALA-LEMUN KARTANO KULTTUURIYMPÄRISTÖN, MAISEMAN JA LUONNON ARVOT 26.4.2021

- Kulttuurihistoriallisesti merkittävä rakennus. Historialliset rakennukset, joilla voi olla seudullista tai jopa valtakunnallista arvoa, ovat alueen identiteetin perusta.
- Kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus. Kartanon kehitysvaiheista kertova rakennus, jolla voi olla myös pelkästään historiallista tai maisemallisesti merkitystä, esim. osana kokonaisuutta.
- Rakennus/rakennuksen sijainti. Rakennus on sijoitettu ja rakennettu rakentamistavaltaan historiallisten ominaispiirteiden mukaisesti.
- Ala-Lemun kylän alkuperäisten talotonttien paikat. Rajaus on likimääräinen.
- Historiallinen tieyhteys. Vanha tieyhteys Turun tieltä Yli-Lemun kautta Ala-Lemon kartanolle ja edelleen Lemunniemeen, ainoa tie Ala-Lemon kartanolle ja alkuperäinen lähestymissuunta aina vuoteen 1897 asti. Tien linjaus on pääosiltaan säilynyt.
- Tärkeä tieyhteys. 1800-1900-lukujen taitteessa rakennettu tieyhteys. Sijoitettu maisemarakenteen mukaisesti kallioalueen ja savialueen rajaan.
- Päärakennukseen olennaisesti liittyvä piha-alue. Piha-alueen päällyste säilytettävä hiekkapintaisena.
- Päärakennukseen olennaisesti liittyvän historiallisen puutarha-alueen ydin alue (vanhimmat osat). Perustettu 1765 (rajaus ollut pienempi). Puutarha oli jaettu kortteleihin, muodoltaan geometrinen, hiekkakäytävät.
- Päärakennukseen olennaisesti liittyvän historiallisen puutarha-alueen nuorempi osa. Ajoittuu 1800-1900-lukujen taitteeseen, oli jaettu kortteleihin, hiekkakäytävät.
- Päärakennukseen liittyvä, 1920-1930-luvulta peräisin olevan edustuspihan nurmialue.
- Merkittävimmät maisemapuut. Maisemallisesti tärkeä puuyksilö, luonnonmuistomerkki, puurivi. Arvokkaimmat yksilöt merkitty rastilla.
- Maisemallisesti ja historiallisesti arvokas puukujanne. Muodostuu eri puulajeista. Erillisiä puuyksilöitä ei välttämättä erotu.
- Pihapiirikokonaisuus. Historiallinen pihapiiri on alunperin ollut säännöllisen muotoinen ja jakautunut mies- ja karjapihaan, lähestymissuunta on ollut idästä. Mies- ja karjapihajärjestely hävisi myöhemmin, pihapiiri laajeni pohjoisen suuntaan (1800-1900-lukujen taite) ja 1920-1930-lukujen taitteessa päärakennuksen edustalle muodostettiin edustuspiha, väentuvan sisäänkäynnit siirrettiin pois piha-alueelta ja tulo pihapiiriin järjestettiin pohjoisesta. (Tiheämmällä katkoviivalla pihapiiriin uudempi osa).
- Tärkeä kaukonäkymä. Tärkeä säilytettävä kaukonäkymä avoimessa maisematilassa, näkymät rajautuvat muuta maastoa ylempinä oleviin kallioisiin saarekkeisiin / Näkymäyhteys, joka liittyy alkuperäiseen lähestymissuuntaan kartanolle / Tärkeä kaukonäkymä mereltä päin / näkymäyhteys merelle.
- Tärkeä lähinäkymä. Säilytettävä näkymäyhteys.
- Huomioon otettava/kehitettävä näkymäyhteys. Kartanon päärakennuksen maisemallisen aseman säilymiseen liittyviä näkymäsuuntia.
- Historiallinen rantaumiskohta. Näkymäyhteydet mahdollisesti huomioon otettavat.
- Huomioon otettava, muuttuva näkymäyhteys. Yleiskaavoituksessa suunniteltu tieverkoston muutos, jonka myötä muodostuu uusia näkymäyhteyksiä. Katkoviivalla ympäröity potentiaaliset näkymäkohdat.
- Maamerkki, kaukonäkymässä. Kokonainen rakennus tai osa siitä, esim. julkisivun osa, pääty tai silhuetti.
- Maamerkki pihapiirikokonaisuuden sisällä. Pihapiirikokonaisuuden eheyden kannalta tärkeä rakennus tai rakennuksen osa. Voi olla kokonainen rakennus tai osa siitä, esim. julkisivun osa, pääty tai silhuetti.
- Avoin peltoalue. Pitkään yhtäjaksoisesti viljelyssä ollut peltoalue, maisemallisesti arvokas. Liittyy kartanon alkuperäiseen viitekehykseen ja kehityshistoriaan. Osa pelloista on ollut alunperin niittyinä.
- Peltotalue. Oman suojaosan maisematilan muodostava peltolaikku, kaavoituksessa huomioon otettava.
- Merkittävä puustoinen alue/ luonnonmetsä. Puustolla on tärkeä maisemallinen merkitys, vaikuttaa alueen silhuettiin ja näkymiin kaukomaisemassa. Kartanon pohjoispuolella oleva puustoinen mäki muodostaa taustan kartanokokonaisuudelle ja luo suojan kartanolle ja sen puutarhalle.
- Maisemallisesti arvokas puusto. Muodostaa suojan puutarha-alueelle.
- Maisemallinen raja. Ehjän maisemallisen rajauksen muodostava reuna-alue. Alueen tiestö on sijoitettu historian aikana tähän rajakohtaan.
- Maisemallinen raja rikkonainen.
- Ala-Lemon kartanon miljöökokonaisuus. Historiallisen kartanon aluekokonaisuus, johon kuuluu kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten lisäksi päärakennuksen etupiha, eteläpuolen historiallinen puutarha-alue, puukujanteet itään ja länteen, maisemallisesti arvokkaita puuyksilöitä/puurivejä. Liittyy vanhaan viljelymaisemaan. Meren rantaan rajoittuva, yhteydet merelle ja mereltä erityisen tärkeät.
- Rakennuksen pääsisäänkäynnin kohta.
- Kiinteä muinaisjäännös, aluerajaus.
- Kiinteä muinaisjäännös, ei rajausta (kohdemerkintä).
- Luontoselvitys (Enviro 2014), arvokkaat kasvillisuusalueet: 1. Tervaleppälehto. 2. Tammimetsikkö. 3. Niitty- ja metsäalue. 4. Kallioalue. 5. Kalliketo. (Hoitosuosituksat ks. raportin teksti).
- Luontoselvitys (Enviro 2014): Arvokkaat lepakkoalueet niiltä osin, kuin eivät ole päällekkäin arvokkaiden kasvillisuusalueiden kanssa. (Hoitosuosituksat ks. raportin teksti).
- Suojeltavan Linnunhernetikkukoin rajauspäätöksen 8.2.2016 mukaiset alueet.
- Luontoselvitys (Faunatica 2017): Syyllälinnunherneen kasvustot 2015.
- Luontoselvitys (Faunatica 2017): Linnunhernetikkukoi 2017.
- Vanha rantaviiva.